

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

«__» _____ 2021р.

«ГРАНТОВА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК ЗВО»

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа»

Підтикан Олександр Олександрович
Науковий керівник:

Орехова Світлана Євгенівна,
кандидат історичних наук,
професор кафедри інформаційної
діяльності

Рецензент:

Пасинкова Олена Валеріївна,
директор науково-технічної
бібліотеки ДВНЗ «ПДТУ»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ. МЕНЕДЖМЕНТ БІБЛІОТЕК ЗВО.....	9
1.1.Сучасний стан бібліотек ЗВО та запровадження бібліотечних інновацій...	9
1.2.Маркетинговий менеджмент в сучасних наукових бібліотеках ЗВО.....	15
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2.ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ЗВО.....	23
2.1. Нормативно-правові документи загальнодержавного значення, що регулюють діяльність наукових бібліотек ЗВО.....	23
2.2. Нормативно-правові документи впровадження грантової системи в наукових бібліотеках ЗВО.....	28
Висновки до розділу 2.....	32
РОЗДІЛ 3.АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	34
3.1.Характеристика маркетингової діяльності НБ МДУ.....	34
3.2.Інноваційна та грантова система діяльності НБ МДУ.....	42
3.3.Характеристика розробки та впровадження проєктів НБ МДУ.....	55
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. Бібліотека сьогодні – це інформаційний, консультативний, ресурсний центр, платформа для навчання, місце для спілкування, де допоможуть кожному. Одним з пріоритетних напрямків розвитку бібліотечних закладів є об'єднання суспільно-корисних ініціатив та залучення до активної діяльності зацікавлених осіб.

Бібліотека та освіта є спорідненими, синонімічними поняттями. Бібліотека не має жодного значення, якщо не надає знань. Якісна освіта не може існувати без доступу до якісних інформаційних ресурсів, що забезпечують процеси викладання, навчання та дослідження.

Бібліотеки надають доступ до знань, навчання та ідей; вони є важливою складовою процесу формування креативного та інноваційного суспільства.

Наукова бібліотека закладу вищої освіти сприяє навчальному процесу, науково-дослідній і виховній роботі, гуманізації та гуманітаризації освіти згідно із завданнями вищої школи, допомагає здобувачам вищої освіти, аспірантам, вченим у підборі необхідних документів, використанню довідково-пошукового апарату, оформленні бібліографічних описів до статей і дисертацій, постійно вдосконалюючи форми і методи своєї діяльності.

Щоб не залишитись на «узбіччі» прогресу і бути затребуваними, бібліотекам необхідно постійно шукати нові напрями роботи. Від того, наскільки бібліотекарки можуть вписуватись в нові умови життя, відповідають умовам і запитам сучасних користувачів, змінюють свій світогляд і форми роботи, залежить їх місце у майбутньому інформаційному світі.

Сучасний ЗВО передбачає інтенсивне використання високотехнологічних засобів роботи з освітніми ресурсами різних типів. В зв'язку з цим, електронна бібліотека як інформаційна система традиційно виконує пошук інформації в документних базах даних, включаючи бібліотечні фонди, і надає доступ до повнотекстових електронних

документів. Вважається, що роль електронної бібліотеки в забезпеченні сучасних освітніх технологій є однією з ключових.

Завдяки реалізації бібліотечних проєктів, інформація шляхом її апробації перетворюється на знання, застосування яких на практиці дає змогу піднести на новий рівень якість буття кожного конкретного користувача та покращити суспільні відносини.

Бібліотечні проєкти можна вважати інноваційним видом бібліотечної діяльності до специфіки інформаційного етапу розвитку суспільства та початку формування «суспільства знань».

Об’єкт дослідження – грантова система підтримки сучасних наукових бібліотек ЗВО, як засіб організації, модернізації та інноваційного розвитку бібліотечної діяльності.

Предмет дослідження – аналіз грантових інноваційних проєктів наукової бібліотеки Маріупольського державного університету.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні грантової політики, яка надає науковій бібліотеці ЗВО підтримку для розвитку та удосконалення напрямку діяльності бібліотеки.

Реалізація поставленої мети потребує розв’язання наступних **завдань**:

- дослідити стан розвитку бібліотечної галузі;
- проаналізувати нормативно-правову базу бібліотечної справи;
- розглянути структуру та організацію діяльності установи;
- охарактеризувати діяльність бібліотеки у сфері інновацій та грантів;
- дослідити перспективи бібліотечної установи за допомогою грантової підтримки.

Стан дослідження теми. На підставі проведеного аналізу наукової літератури, що частково чи опосередковано стосується обраної теми, можна поділити на основні групи – наукові розробки сучасних вітчизняних науковців та дослідницькі здобутки закордонних вчених.

З огляду на специфіку досліджуваної теми визначено праці, які носять концептуальний характер та їх доцільно поділено за хронологічним принципом.

Питанням маркетингової складової бібліотечної діяльності, менеджменту, реклами, їх засобів, ролі та завданнях у сучасних бібліотеках ЗВО широко висвітлено у працях таких науковців як С. Барабаша [1], О. Башун [2], О. Борисова [6], Л. Василика [9], Т. Вилегжагіної [10], Ю. Лазоренко [31], О. Мар'їної [36], Г. Міщенко [39], Н. Рубакіна [62], В. Ключова [68], І. Суислової [69], Л. Татарчука [72], Я. Хіміча [74], Ю. Шрейдера [79], А. Яновського [82]. У працях висвітлені теоретичні основи бібліотечного менеджменту, методи сервісної діяльності бібліотек, засоби для підвищення іміджу бібліотек ЗВО, соціальні технології проведення різних груп заходів. Описані процеси впровадження різноманітних маркетингових технологічних інновацій у бібліотечне обслуговування, що орієнтовані на запити сучасного суспільства. Підкреслено, що нововведення дозволяють поліпшити якість послуг, які надаються читачам вузівською бібліотекою.

Термін соціально-комунікаційної теорії бібліотечної діяльності розглядали у своїх працях науковці: О. Василенко [8], О. Воскобойнікова-Гузєва [13], Т. Гранчак [17], І. Давидова [18], А. Каптерев [27], О. Мурашко [40], Н. Мухамед'яров [41], О. Соколова [76] тощо. Науковці зазначали, що відбувається трансформація бібліотек у провідників інноваційної соціокомунікаційної діяльності, центри інтелектуального доступу до ресурсів наукової інформації, медіатеки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію й поширення наукової інформації на всіх видах носіїв.

Зарубіжний досвід впровадження мобільних технологій у бібліотечне обслуговування розглядають у своїх працях Г. Нідхем [84] та М. Еллі [84], Дж. Кларк [85], К. Кадді [86], Дж. Гріффей [87], Дж. Хан [88].

Серед вітчизняних науковців, які у тому чи іншому аспекті висвітлюють проектну діяльність бібліотек, варто назвати таких науковців :

В. Білоус [5], Т. Вилегжаніна [10], М. Дей [19], О. Онищенко [22], Н. Жадько [24], К. Лобузін [34], О. Мар'їна [36], В. Попик [51], В. Скнар [65], Н. Тарасенко [71], Г. Шемаєва [77], Т. Ярошенко [83] тощо. У своїй праці науковці показують роль та значення проєктної діяльності в інноваційному розвитку бібліотеки закладу вищої освіти. Також продемонстрований та проаналізований досвід бібліотек з написання проєктів та впровадження результатів в роботу бібліотек.

Пропонуючи різні підходи до визначення функцій бібліотечної діяльності, названі вчені одностайні в тому, що місія бібліотек вишів постійно змінюється під впливом чинників зовнішнього оточення та внутрішніх техніко-технологічних, організаційних, управлінських трансформацій книгозбірень.

Однак багато питань щодо сучасних форм й методів надання бібліотечних послуг лишаються невирішеними. З огляду на це, а також на розвиток новітніх інформаційних технологій та грантових систем підтримки підприємств, присвячених способам активізації соціальної активності суспільства в бібліотеках, як в сучасних інформаційно-культурних центрах, стан дослідження теми в стадії розробки, тому що це новий напрямок в науці, тому є актуальним й зумовлений потребами соціуму.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи визначили її **джерельну базу**, для класифікації якої застосовано загальновизнаний принцип розподілу джерел за походженням.

У роботі використані джерела розподіляються на декілька груп:

1. Законодавчі акти владних структур та нормативні акти:

— Закони України: «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [54], «Про інноваційну діяльність» [56], «Про культуру» [57], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [58], «Про оплату праці» [59].

— Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» [67] та

«Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [60].

– Документи Української бібліотечної асоціації – Маніфест Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи» [35] та «Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року)» [29].

– Бюджетний кодекс України [7].

2. Більшість матеріалів, присвячених інноваційним проєктам як складника діяльності бібліотек представлена переважно статтями, збірниками матеріалів конференцій і семінарів, монографіями [30;71].

3. Матеріали про грантову підтримку оновлюються, тому в основному вони в Інтернет мережі. Наприклад, вебінар [73] або інтерв'ю науковця [4]. Також веб-сайти Посольства США в Україні [11] та інформаційного центру [91].

4. Матеріали наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, щодо грантових проєктів – заявки на проєкти, плани реалізації проєктів, їх програми та звіти для грантодавців [42].

Таким чином, наявна джерельна база та її всебічний аналіз дозволяють у повному обсязі виконати окреслені завдання та досягти поставленої мети кваліфікаційної роботи.

Методами наукового дослідження є науковий метод; аналіз, який дозволяє розкласти матеріал про інноваційну, маркетингову, проєктну діяльності на одиниці та ознайомитися з роздільними одиницями елементів; узагальнення встановлює загальні властивості інноваційних проєктів; метод сходження від абстрактного до конкретного полягає в динаміці наукової думки, що починається на початковій абстракції (діяльність бібліотек ЗВО) і проходить крізь послідовні етапи розширення і поглиблення пізнання (бібліотечний маркетинг та менеджмент; інноваційна та проєктна діяльність) до потрібного результату (грантові проєкти наукової бібліотеки МДУ).

Практичне значення дослідження – грантова політика, як засіб підвищення якості обслуговування користувачів наукової бібліотеки МДУ та покращення освітнього процесу за допомогою використання новітніх технологій, адаптації в інноваційно - інформаційному просторі, розвиток нових форм і методів саморозвитку бібліотечної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи оприлюднені на:

1. I Міжнародна науково-практична конференція «Феномен культури постглобалізму» (м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р.) [49];
2. II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Феномен бібліотек в сучасному світі» (м. Маріуполь, 30 вересня 2021 р.) [48];
3. Декада студентської науки факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, березень 2022 р.) (подано до друку).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ. МЕНЕДЖМЕНТ БІБЛІОТЕК ЗВО

1.1. Сучасний стан бібліотек ЗВО та запровадження бібліотечних інновацій

Вища освіта – основа духовного розвитку людини та суспільства. Від якості розбудови її системи залежить інтенсивність відтворення інтелектуального потенціалу народу, його місце у світовій спільноті. Більшість стратегічних завдань сучасних ЗВО тісно пов'язана з діяльністю бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека університету є найважливішою творчою лабораторією, від її ресурсів та послуг залежить багато в чому якість і зміст навчання та наукових досліджень.

Розвиток системи освіти пред'являє підвищені вимоги до якості підготовки дипломованих фахівців. Сучасний заклад вищої освіти потребує впровадження нових підходів до навчання, що забезпечують поряд з його фундаментальністю розвиток комунікативних творчих і професійних компетенцій, потреб в самоосвіті на основі потенційної багатоваріантності вмісту та організації освітнього середовища закладу вищої освіти на основі інформаційних технологій в наявне класичне освітнє вишівське середовище.

Бібліотеки ЗВО є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України [67].

Бібліотеки впливають на формування науково-освітнього середовища сукупністю різних форм і методів роботи, спілкування співробітників та користувачів.

Бібліотека університету сьогодні відіграє важливе значення в інтелектуальному та духовному збагаченні молоді. Від неї значною мірою залежить майбутнє української культури, а значить і якісний рівень духовного, політичного, соціального буття суспільства.

В умовах змін, що відбуваються сьогодні у системі вищої освіти, різко зростає роль і значення самостійної роботи студентів у закладі вищої освіти як однієї із найважливіших складових професійного становлення майбутнього фахівця. Ефективність же самостійної роботи залежить від багатьох складових: це і впровадження сучасних освітніх технологій, і забезпеченість навчальною, навчально-методичною, довідковою й науковою літературою, і достатність робочих місць, обладнаних сучасною електронною технікою. Суттєву роль у підготовці фахівця відіграє бібліотека ЗВО, оскільки саме в ній сконцентрована спеціалізована навчальна та наукова інформація.

Розвиток і вдосконалення науково-освітнього середовища, що забезпечує підвищення якості освітнього і виховного процесів, рівня наукових досліджень та інтеграцію в національну та світову системи освіти неможливі без активного впровадження інформаційних технологій.

Широке упровадження інформаційних технологій змінює роль бібліотеки у навчальному процесі. Бібліотека ЗВО нині не лише книгосховище, читальний зал, а й місце, де можна отримати універсальний інформаційний сервіс.

Важливими характеристиками бібліотек вишів є системність, фундаментальність та науковість, що визначає, авторитетність бібліотечних установ, які гарантують користувачу якість свого інформаційного продукту. Інша важлива риса, якою характеризується діяльність бібліотек, це їх незалежність, через що сучасна бібліотека може претендувати на експертний

статус. Отже, бібліотеки поступово стають системоутворювальним компонентом соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе культурне й інформаційно-комунікативне середовище [50].

Бібліотека ЗВО поступово перетворюється на інформаційний центр електронних ресурсів, зберігаючи функції звичайної бібліотеки з обслуговування користувачів друкованими документами.

Бібліотеки вишів сьогодні виступають елементом глобального інформаційного простору, що є сукупністю інформаційних ресурсів, інформаційних процесів, організаційних структур, технічних інструментів та засобів інформаційної взаємодії користувачів. Бібліотека при цьому розглядається як інформаційний посередник між інформацією та споживачем[3].

Одним із найважливіших показників зміни способу життя є розвиток та використання прогресивних інформаційних технологій у навчальній діяльності, рівень виробництва та споживання інформаційних продуктів, послуг, дедалі пріоритетним в бібліотечній роботі стають питання формування нової телекомунікаційної культури, піднесення якості освіти.

До традиційних напрямів діяльності бібліотек вишів належать: диференційоване бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів; комплектування фондів літературою; організація запису, обліку і перереєстрації користувачів; виконання бібліографічних довідок; підбір літератури на замовлення; забезпечення комфортних умов роботи у читальних залах; ведення каталогів і картотек; організація тематичних та інформаційних виставок, переглядів літератури [62].

Адаптація бібліотек до нинішніх інформаційних обмінів відбувається повільно. Цей процес характеризується змішаною системою підходів (традиційних та нових) до обслуговування користувачів. Академік О. Онищенко зазначає: «Сучасній бібліотеці не слід концентруватися на одному виді інформації – друкованій, книжковій, оскільки установа перетвориться на музей. Сьогодні всі книгозбірні мають справу з різноманітними ресурсами –

рукописними, друкованими на папері, на електронних носіях. У найближчій перспективі ці заклади мають стати досвідченим «посередником» між майже безмежним потоком інформації та користувачем. Нині особлива роль відводиться інформації про інформацію, і завдання бібліотекаря в цій революції невпинно зростає» [4].

Нові інформаційні технології спричинили істотні зміни у системі бібліотечного сервісу вишів: зникло багато видів бібліографічної діяльності та розвинулися зовсім нові форми пошуку та зберігання навчальної та наукової інформації.

Сьогодні вже нікого не дивує те, що студент, прийшовши в бібліотеку, не лише не користується її фондом, але і не робить спроби замовити літературу. Багато користувачів цілком задоволені інформацією, наданою в електронній формі.

На певному етапі розвитку людського суспільства виникають комунікативні потреби, задоволення яких сприяє подальшому прогресу суспільства. Частину цих потреб задовольняє бібліотека ЗВО. Діяльність бібліотекаря спрямована на розвиток цивілізаційного процесу як суспільства загалом, так і окремої особистості й не обмежується певною сферою суспільного життя. На суспільство вона впливає через свідомість своїх читачів і зміни в знаннях окремих індивідів, сукупне об'єднання яких становить інтелектуальний, когнітивний ресурс суспільства [18].

Для більшості фахівців сучасна бібліотека ЗВО – це певна комунікаційна структура, діяльність якої має документно-комунікаційну сутність, пов'язану з документальними фондами, ресурсами, системою інформаційного сервісу. Нині вона дедалі частіше виступає базовою соціально-комунікативною структурою, яка концентрує комунікаційну культуру суспільства і забезпечує комунікаційні процеси з використанням документів, інформації, знань [18].

Документальне обслуговування є найбільш традиційним для бібліотек ЗВО і не втрачає свого значення до сьогодні. Водночас суттєвих якісних змін

зазнала ресурсна база документального обслуговування: від обслуговування на базі власного фонду з використанням довідково-пошукового апарату, бібліотеки перейшли до обслуговування сукупними ресурсами, у т.ч. електронними. Таким чином, документальне обслуговування уможливорює допуск користувача до документів будь-якої форми та структури [71].

Головним завданням сучасних бібліотек вишів є забезпечення суспільства потужним консолідованим ресурсом наукової і науково-технічної інформації, що необхідна для підтримки динамічних інноваційних зрушень у економіці й соціальній сфері.

Сьогодні відбувається трансформація бібліотек у провідників інноваційної соціокомунікативної діяльності, центри інтелектуального доступу до ресурсів наукової інформації, медіатеки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію й поширення наукової інформації на всіх видах носіїв[53].

Адаптація бібліотек до вимог інформаційного суспільства сприяла істотним трансформаціям усіх напрямів їх діяльності.

У науковій літературі інновації в освітній практиці розглядаються як процес творення, запровадження та поширення нових ідей, засобів, педагогічних й управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

Що ж до інновацій у бібліотечній справі, то вони трактуються як процес творення, запровадження і поширення в бібліотечній практиці нових ідей, засобів, бібліотечних та управлінських технологій, завдяки яким підвищуються показники бібліотечної роботи. Іншими словами, це внутрішньо структурована, цілісна система нових знань технологій і методів, що охоплюють різні етапи та аспекти бібліотечно-інноваційного процесу, логічно пов'язаних загальною концептуальною схемою.

Інноваційна діяльність важлива для будь-якої бібліотеки, незалежно від її профілю, масштабу і статусу, але особливо актуальною вона є для бібліотек університетів.

Сьогодні бібліотека ЗВО змінює свої традиційні функції, трансформуючи увесь комплекс послуг для якомога повнішого задоволення потреб різних категорій користувачів, у т.ч. віддалених, і стає інформаційним центром забезпечення оптимальної освітньо-наукової діяльності [32].

Від початку свого виникнення бібліотеки здійснювали інформаційне обслуговування суспільства, форми та способи якого еволюціонували та ускладнювалися разом із самими бібліотеками. На початковому етапі розвитку бібліотечного обслуговування інформаційні потреби членів суспільства задовольнялися шляхом надання їм первинних документів, необхідні відомості з яких користувачі видобували самостійно.

На етапі інформатизації суспільства функціональні, технологічні зміни в діяльності бібліотек ЗВО сприяють науково-технічним, організаційно-структурним інноваціям, які зумовлюють не лише функціональні трансформації бібліотечно-інформаційних установ, а й зміни наявних парадигм. Традиційне розуміння бібліотеки як окремого документного фонду змінюється підходами до неї як до інформаційно-комунікаційної установи, котра не лише акумулює зовнішні та створює власні бази даних, а й надає доступ до світових інформаційних ресурсів [18].

Системний розгляд місії бібліотек вишів в інформаційному суспільстві свідчить про інноваційні зміни в їх організаційній структурі. Вони виявляються в нових формах диференціації, розширенні спектра соціальних вимог до бібліотечного соціального інституту, інформаційних продуктів і послуг, робочих місць. Підсумком організаційно-структурних змін є нові форми бібліотечної діяльності: корпоративні системи, електронні бібліотеки, медіатеки. Їх виникнення – результат інтенсифікації автоматизованого бібліотечно-інформаційного виробництва, яке набуло індустріального

характеру, посилення комунікаційної функції бібліотек в електронному середовищі.

За таких умов бібліотекам конче необхідно, вирішуючи завдання координації, кооперації та інтеграції у власному бібліотечно-інформаційному середовищі, одночасно виходити за межі усталених напрямів діяльності й брати на себе функції значно ширшого характеру. Важливо рухатися в напрямі нового осмислення й реалізації ролі бібліотечних установ у відкритому колі освітніх, наукових, інформаційних, управлінських інституцій, недержавних інформаційних центрів і громадських ініціатив [51].

Отже, на сьогодні основне завдання бібліотек вишів – постійне вдосконалення традиційних і запровадження нових форм і методів їх діяльності, насамперед упровадження сучасних бібліотечних технологій, спрямованих на поліпшення якості обслуговування усіх категорій користувачів.

Аналіз бібліотечно-бібліографічних процесів, які відбуваються у вузівських бібліотеках, свідчить, що під впливом технічного прогресу сутність процесів змінилася, але це позитивно впливає на діяльність бібліотек тільки тоді, коли рівень їх інформатизації достатньо високий.

1.2. Маркетинговий менеджмент в сучасних наукових бібліотеках ЗВО

Бібліотечний маркетинг – це діяльність, спрямована на заохочення потенційних читачів до користування бібліотекою, на формування їх інформаційних потреб, інтересу до бібліотечних послуг [74].

За останнє десятиліття вийшло чимало фахових публікацій з бібліотечного маркетингу, в яких розглядається питання реклами, PR. Цією проблематикою займалися такі бібліотекознавці як О. Борисова [6], В. Ключев [68], І. Сулова [70]. Варто відзначити доробок вітчизняних вчених: С. Барабаш [1], О. Башун [2], Г. Міщенко [39].

Вивченню читачів в бібліотечній теорії та на практиці завжди приділяли серйозну увагу. Сучасний маркетинг, який базується на вивченні споживчої поведінки та сегментації ринку, може взяти безліч прикладів з історії вивчення читачів, початок якому поклав ще Н. А. Рубакін [63]. Для бібліотекознавства комфортність обслуговування довгий час не була значущим фактором, читачі досліджувалися швидше з метою підвищення ефективності ідеологічного впливу на них з боку держави. Однак, попри це, треба відзначити, що в бібліотекознавстві накопичено значний позитивний досвід подібних досліджень.

Традиційно вивчення читачів базувалося на статистичних показниках: число читачів; кількість відвідувань; обсяг книговидачі та ін. Усередині цих показників аналізувалися соціально-демографічні характеристики читачів: стать, вік, соціальний стан, освіта, сфера діяльності та т. п., що дозволяло застосовувати «принцип диференційованого підходу до користувачів бібліотеки на основі їх вивчення». Суть цього принципу в тому, що сила впливу книги зростає, якщо вона адресується не читачеві взагалі, а певній людині, максимально відповідає його читацькій підготовці, потребам та інтересам [66].

Звісно ж, що подальше вивчення поведінки користувачів буде направлено на виявлення та аналіз основних цінностей споживачів - ключового поняття маркетингу та сервісної діяльності. Для бібліотек це означає, що вивчатися повинні не тільки інформаційні потреби й інформаційна поведінка, але і споживчі вимоги (споживчі переваги) як до інформаційної продукції, так і до комфортності обслуговування в цілому.

Стикаючись з проблемами збереження та поповнення контингенту своїх читачів (здобувачів, аспіратів, науковців, вчених, професорсько-викладацького складу, співробітників ЗВО), прагнучи віднайти шляхи до перетворення наявного інформаційного ресурсу у запитуваний користувачами продукт, а також турбуючись про свій імідж в очах громадськості, наукові бібліотеки закладів вищої освіти дедалі активніше

використовують елементи маркетингу. Це стосується і бібліотечно-інформаційної діяльності, і довідково-бібліографічного обслуговування, і культурно-просвітницької роботи [31].

Маркетингова складова бібліотечної діяльності вишів передбачає насамперед формування попиту на бібліотечно-інформаційні послуги, популяризацію нових форм і методів сервісної роботи бібліотеки, стимулювання інтересу до конкретної бібліотеки ЗВО, на формування її позитивного образу, її репутації.

Комфортність обслуговування проявляється в наданні споживачеві не базової, а обробленої інформації у вигляді досьє, дайджестів, оглядів та іншої інформаційної продукції.

Інакше може повторитися ситуація, що склалася стосовно поняття «комфортне інформаційне середовище». Вводячи це поняття в науковий обіг, Ю. А. Шрейдер мав на увазі «простір, де знання створюється - відчужується від носія - передається - змінюється в процесі передачі - і відновлюється в нове особистісне знання індивіда» [79]. У свідомості ж багатьох бібліотечних працівників поняття комфортного інформаційного середовища трансформувалося в наявність розмножувальної техніки, кольору стін, зручність меблів і т. п.

Маркетингові комунікації у бібліотечній справі спрямовані на визначення кола потенційних споживачів послуг бібліотеки, доведення до них інформації про послуги, створення сприятливого образу бібліотеки в суспільстві, її позиціонування серед інших бібліотек ЗВО, просування традиційних та інноваційних бібліотечно-інформаційних послуг.

Важливим напрямом діяльності бібліотеки вишу в умовах ринку є її іміджева політика. Такі заходи, як правило, завчасно плануються, вони мають тривалі терміни реалізації та спрямовані на формування у користувачів чітких уявлень про фонди бібліотеки, її можливості, про сегмент бібліотечно-інформаційних послуг, їх різноманіття тощо. Особливо ефективними

засобами формування позитивного образу бібліотеки є такі маркетингові засоби, як PR (Public Relations) та реклама.

Наприклад, завдяки PR відбувається: багатоаспектне інформування читачього залу про результати діяльності бібліотеки ЗВО, наявні там різновиди обслуговування; формування у здобувачів попиту на ресурси, послуги та продукцію бібліотеки; популяризація нових бібліотечно-інформаційних послуг тощо [6].

Посилення конкуренції, що спонукає організації до розширення асортименту і підвищення якості продукції, що випускається, призвело до усвідомлення необхідності кооперації з іншими установами. Перевагою такої кооперації є можливість об'єднання інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів, що дозволяє пропонувати таку продукцію, створення якої тільки власними силами неможливо. Ця тенденція, характерна для всіх галузей суспільного виробництва, в певній мірі проявляється і в інформаційно-бібліотечній сфері. Однак знаходження ділових партнерів і встановлення зв'язків взаємодії, вигідних для всіх учасників цього процесу, є досить складним завданням.

До комплексних інформаційних заходів належать: виставки, презентації, ярмарки, «Дні інформації», «Дні фахівця», бізнес-семінари, конференції, круглі столи, клуби за інтересами та інші заходи.

У практиці бібліотечного обслуговування ця група заходів традиційно ставилася до масової роботи. Останнім часом для позначення даного напрямку використовуються такі поняття, як науково-технічна пропаганда, культурно просвітницька діяльність, рекламна діяльність, заходи PR, аналітико-комунікативна діяльність та ін.

Обираючи тематику книжкових виставок, показчиків літератури, дайджестів, бібліотеки візьмуть до уваги частоту надходження запитів за цими напрямками. Інформаційні підрозділи установ будуть орієнтовані лише на значущість проблематики для успішного функціонування організації в

сьогоденні та майбутньому не залежно від того, скільки співробітників зайнято в реалізації того чи іншого проєкту.

Саме тому вищим сенсом поточного обслуговування є пошук інформації по асоціативним зв'язкам, розширення запиту користувача, надання документів, лише побічно пов'язаних з шуканими. І якщо основною вимогою до ретроспективних бібліографічних вказівників та баз даних є точність зображення матеріалу, то для поточного інформування головним виступає повнота - постійне збагачення пошукового розпорядження новими поняттями та зв'язками.

Множинність визначень є наслідком спроби термінологічно позначити різноманітність функцій цієї групи заходів і соціальні технології, які використовуються при їх підготовці та проведенні. Дійсно, по-перше, вони є видом послуг, пропонованих бібліотеками й інформаційними службами своїм користувачам з метою задоволення їх інформаційних потреб. По-друге, ці заходи, організовані з ініціативи самої інформаційної установи, несуть рекламне навантаження, вони спрямовані на просування фонду, послуг, формування іміджу. По-третє, вони надають як організаторам, так і учасникам заходів можливість заявити про себе, встановити та зміцнити ділові контакти. По-четверте, вони мають складну модульну структуру - як правило, програма виставки містить проведення презентацій, конференцій, круглих столів. Проведення конференції, своєю чергою, супроводжується організацією виставки та т. п. Все це дозволяє визначити дану групу послуг як комплексні інформаційні заходи.

У процесі організації комплексних інформаційних заходів виділяються три етапи: підготовка, проведення та підбиття підсумків, оцінка ефективності. Етап підготовки є найбільш значущим, оскільки багато в чому визначає ефективність всього заходу. Він досить тривалий і може зайняти від 3 до 6 місяців, а часом і більше. Багато в чому успіх заходу залежить від вибору тематики, ділових партнерів, термінів і місця проведення. Важливо, щоб захід не продублював ініціативи інших організацій і не зійшлося за

часом з якимисьь значними подіями в регіоні. У процесі підготовки комплексних інформаційних заходів залучене велике число учасників, що вимагає узгодження їх інтересів. Важливо правильно сформувати організаційний комітет, скласти план підготовки заходу та розподілити обов'язки між його учасниками, письмово зафіксувавши їх у протоколі засідання оргкомітету. В процесі проведення заходу особливу роль відіграє особистість ведучого, якому, крім професійних знань, важливо володіти мистецтвом ділового спілкування, а часом і акторською майстерністю.

В тому випадку, коли аудиторією заходів являються інші цільові групи - керівництво підприємства, спонсори, представники ЗМІ, потенційні партнери та т. п., комплексні заходи виступають не стільки як вид інформаційного обслуговування, скільки як засіб формування іміджу та просування послуг бібліотеки.

При підготовці та проведенні подібних виставок проявляється ще одна тенденція - орієнтація на взаємодію з іншими організаціями. При цьому ця взаємодія має найрізноманітніший характер.

Усі ці бібліотечні заходи є частиною сервісної діяльності. Сервісна діяльність пов'язана з наданням особливої продукції - послуг, які відповідають загальним (типові, стандартні) або індивідуалізованим запитам людей. Її специфіка полягає в обов'язковості участі в ній споживача послуг[82].

Застосування елементів маркетингового комплексу є інноваційним для бібліотек та сприяє вдосконаленню роботи, залученню до її ресурсів ширшого кола користувачів. Таким чином, використання маркетингових комунікацій забезпечує формування позитивного іміджу бібліотеки.

Висновки до розділу 1

Сучасний період розвитку суспільства характеризується великим ступенем складності, швидкістю змін у всіх сферах та стрімким зростанням накопичення інформаційних даних, використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій, посилення впливу інформації на всі сфери суспільного життя. Це висуває особливі вимоги до професійної компетентності фахівців тих галузей, які мають функції створення, обробки та розповсюдження інформації. До таких професій належать і фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Бібліотека сьогодні виступає елементом глобального інформаційного простору, є сукупністю інформаційних ресурсів, інформаційних процесів, організаційних структур, технічних інструментів і засобів інформаційної взаємодії користувачів.

Сучасний науковий простір актуалізує поглиблення пошуку засобів, методів і технологій, що сприятимуть модернізації бібліотечно-інформаційної сфери. Збільшення обсягів інформації, зокрема наукової, зумовлює необхідність вдосконалення шляхів пошуку й раціонального використання інформаційного масиву. З огляду на це, бібліотеки як учасники інформаційної комунікації мають ефективно реагувати на суспільну потребу забезпечення повного й оперативного доступу до знань та інформації в зручній для користувача формі.

Діяльність бібліотек багато в чому залежить від зовнішнього середовища, від того, як розвивається суспільство, які процеси в ньому відбуваються. Для того, щоб визначити напрямки розвитку бібліотек, необхідно, насамперед, знати потреби користувачів і порівняти їх із можливостями й готовністю бібліотек задовольнити ці запити. Тому менеджмент бібліотек ЗВО потрібен в наш час в першу чергу.

Реклама допомагає бібліотеці посісти гідне місце на ринку інформаційних послуг завдяки постійному інформуванню потенційних

читачів про надходження новинок літератури, про її сервісний потенціал, зручний графік роботи, комфортні умови праці, доступність інформації, оперативне її отримання і т. п.

Кожна бібліотека прагне надати своїм користувачам асортимент товарів і послуг, здатний задовольнити їх інформаційні потреби. Таким чином, можна простежити тенденцію розширення ресурсної бази обслуговування. Інформаційні ресурси, доступність яких забезпечується шляхом використання сучасних інформаційних технологій, безперечно є тим компонентом, від повноти і якості якого багато в чому залежить кінцевий результат, тобто якість інформаційного продукту або послуги.

Як би добре не була організована робота по просуванню, в основі успіху лежить якість самої продукції. Тому бібліотекам ЗВО важливо орієнтуватися на вивчення інформаційних потреб користувачів, постійне вдосконалення своєї діяльності, розширення номенклатури інформаційних продуктів і послуг, розробку додаткових послуг, підвищувати комфортність обслуговування підвищувати рівень ділового спілкування. І тоді надійнішим засобом просування, що не вимагає додаткових фінансових витрат, стане усна реклама - рекомендації постійних клієнтів.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ЗВО

2.1. Нормативно-правові документи загальнодержавного значення, що регулюють діяльність наукових бібліотек ЗВО

Бібліотеки створюються з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх і виробничих потреб суспільства згідно з соціальними нормативами, встановленими відповідними органами державної влади[54].

Загальні засади діяльності бібліотек і бібліотечної системи в Україні регламентуються Законами України, Постановами і Розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Указами Президента України та іншими нормативно-правовими актами [54-60].

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» відносить бібліотеку до інформаційного, культурного, освітнього закладу або структурного підрозділу, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність інформаційних ресурсів, які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства [54].

Бібліотеки ЗВО володіють потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяють розвитку науки, освіти, культури, здійснюють міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів.

Тим часом Закон України «Про культуру» розглядає діяльність закладів культури й у контексті креативних індустрій як вид економічної діяльності. Наразі активно розробляються регіональні стратегії, спрямовані

на безпосередню участь у формуванні креативного культурного середовища всіх категорій мешканців громади, а також на підвищення актуальності та ефективності надання послуг населенню у сфері культури. Бібліотечна сфера активно впроваджує стратегічне планування, розробляє фандрайзингову політику, поширює практику проєктного менеджменту, соціального партнерства тощо [57].

Інформаційно-бібліотечна діяльність як один із складників діяльності у сфері культури спрямована на «створення, тиражування, поширення, демонстрування, популяризацію, збереження й використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян»[57].

Проєктна діяльність бібліотек стає наразі провідним напрямом інноваційної діяльності, адже вона передбачає процеси соціального партнерства та залучення додаткових ресурсів (грантові проєкти) для розвитку бібліотеки як соціокультурної інституції.

Взаємодія бібліотек з підприємствами, установами та організаціями може здійснюватися в рамках державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, а також на основі укладених угод.

Ще у 2002 р. український парламент ухвалив Закон України «Про інноваційну діяльність», який тлумачить інновації як «новостворені (застосовані) і вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери»[56].

На думку науковця Л.М. Татарчука: «Інновація – результат цілеспрямованих змін, який виявляється в тому, що нова ідея доведена до стадії практичного застосування і дає позитивний економічний або соціальний ефект, котрий зумовлює прогресивний розвиток бібліотеки як соціального інституту» [72].

Завдяки таким підходам установа стає конкурентоспроможним суб'єктом інформаційного ринку, а отже, залишається здатною виконувати свою високу місію у сучасному соціумі.

Інноваційний компонент бібліотечної діяльності значною мірою залежить від запровадження сучасних цифрових технологій, активного використання можливостей мережі Інтернет. Інформатизація бібліотечної галузі, організація діяльності електронних бібліотек, використання інших технологічних процесів – ця проблематика висвітлювалася у працях О. Воскобойнікової-Гузевої [14], Т. Добко [20], Л. Дубровіної [22], Л. Костенка [30], О. Онищенко [45], Я. Шрайберга [78], Т. Ярошенко [83].

В цій роботі ми досліджуємо грантову політику бібліотек ЗВО, як компонент інноваційної діяльності бібліотек. У Законі України «Про культуру» термін «грант» визначений як «фінансові ресурси, що надаються на безповоротній основі суб'єкту, який проводить діяльність у сфері культури для реалізації культурно-мистецького проекту» [57].

Шляхом грантів можна вирішувати багато важливих питань: впровадження інноваційних технологій, популяризацію бібліотечно-інформаційних ресурсів, удосконалення та розробку нових послуг для користувачів, підвищення якості матеріально-технічної бази та створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб читачів тощо.

Історичні аспекти розвитку документознавства та бібліотекознавства проаналізовані П. Гапченком [15] та Л. Дубровіною [21]. Становленню професії бібліотекарів, їх об'єднання в соціальну-професійну групу були присвячені роботи А. Чачка [75] та А. Каптерова [27].

Вагомий вплив на розвиток окремих аспектів діяльності бібліотеки мають різні цільові програми та проекти. Головною метою яких є інноваційна діяльність та пошук нових форм роботи, для забезпечення потреб юнацтва. Зокрема, розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року

«Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (2016 р.) [67].

З урахуванням документів ООН, Європейського союзу, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, є спроба визначити місце і роль бібліотек у суспільному поступі як важливих соціальних інституцій, покликаних забезпечувати вільний і рівний для всіх громадян доступ до інформації, культурних надбань, сприяти задоволенню їх освітніх потреб протягом життя, отриманню ними знань і навичок, необхідних в умовах суспільства знань, допомагати людям у реалізації громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав; як учасників формування національного інформаційного ресурсу і простору; провідників державної інформаційної політики.

У проєкті наголошується також на важливості прискореного впровадження сучасних інформаційних технологій, піднесення ефективності наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності, запровадження дієвих механізмів широкого втілення результатів наукових досліджень у практику, розширення участі вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах та обмінах [29].

ЮНЕСКО визначає інформаційне суспільство як «суспільство, що ґрунтується на широкому використанні інформаційних мереж та інформаційних технологій, в якому створюється значна кількість інформації і комунікаційних продуктів та послуг, яке має розвинуту індустрію виробництва різного інформаційного змісту» [26].

Національна Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни України» (2016 р.) визначає важливу роль бібліотек у «... розвитку інформаційної та мовної культури суспільства...», оскільки бібліотеки визнаються «базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави» [67].

На державному рівні пріоритети цього конструювання визначені досить чітко, відповідні орієнтири для діяльності бібліотек України дає

Маніфест Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи» (2015) [35].

Розробники Маніфесту [35] - Українська бібліотека асоціація, зазначають, що криза в українському суспільстві зачепила усі, без винятку, сфери життя, торкнулася кожного громадянина і мешканця України. Але водночас криза створює можливості для змін, інновацій, вимагає їх невідкладного упровадження, швидкого і гнучкого реагування.

У Маніфесті підкреслюється цінність бібліотек в умовах кризи як центру громади та території єдності, як майданчика для комунікації та соціального діалогу представників влади та громади, що слугує відновленню довіри до влади, організатора доступу до перевірених джерел інформації, платформи для технологічної та медіаграмотності, підвищення медійної культури [35].

Наголошується, що бібліотека зберігає і популяризує культурно-історичну спадщину країни, регіону, місцевої громади як основу національно-патріотичного розвитку особистості. Цінністю бібліотеки є її індивідуальний підхід до користувача, увага до соціально вразливих категорій населення, людей з особливими потребами.

Таким чином, підвищення ролі бібліотек України у глобальному інформаційному середовищі гальмує відсутність належної законодавчої бази та міжнародних угод для ефективної міжнародної співпраці та обміну інформацією: низький рівень впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування; брак знань і навичок міжнародної співпраці у персоналу бібліотек; недостатнє представництво бібліотечних фахівців у міжнародних професійних організаціях.

Але існує така проблема, як невідповідність нормативно-правової бази та стандартів сучасним вимогам розвитку бібліотечної справи в цілому та діяльності окремих бібліотек, зокрема, що унеможливорює інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище.

Сьогодні потрібні такі закони, які, з одного боку, забезпечували б сприятливі умови для адаптації науки та науково-дослідних організацій до практики ринкових відносин. А з іншого – значно підвищили б зацікавленість підприємців та товаровиробників у розвитку та впровадженні інноваційних технологій.

На жаль, бізнес, особливо великий, дуже неохоче інвестує інноваційну діяльність, оскільки його представники не мають впевненості, що вони отримають швидкий і високий дохід. З іншого боку, наукова спільнота не має достатніх засобів, щоб активно розвивати наукомісткі технології та впроваджувати їх у реальну економіку. Без активної та вольової позиції держави у вирішенні цих проблем не обійтися.

2.2. Нормативно-правові документи впровадження грантової системи в наукових бібліотеках ЗВО

Фінансування бібліотек здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України за рахунок видатків місцевого бюджету. Кожна зі статей видатків передбачає планування та витрату бібліотечних коштів на конкретні цілі, пов'язані з основною діяльністю бібліотечної установи. Основними бюджетними статтями, за рахунок яких здійснюється фінансування діяльності з впровадження і використання сучасних інформаційних технологій, можна вважати статті, що мають коди 1139, 2110, 1172, 1137, 213[7].

Ринок наукової інформації в Україні все ще залишається досить вузьким, а діяльність на ньому не спрямовується і не стимулюється державою у вигідному для наукової сфери напрямі їх співпраці з бібліотеками [53].

Гранти є власними надходженнями бюджетних установ, органів влади та місцевого самоврядування. Відповідно до п. 4 ст. 13 Бюджетного кодексу

гранти належать до першої підгрупи другої групи власних надходжень та можуть витрачатися на організацію основної діяльності бюджетних установ. Водночас слід ураховувати, що гранти – фінансові ресурси, які надаються донором реципієнту (в нашому випадку – наукова бібліотека) на безповоротній основі та спрямовуються на реалізацію цілей, визначених грантодавцем [7].

Слід зауважити, що кошти отримані в межах грантової допомоги, можуть бути використані на оплату праці. Це впливає з ч. 3 ст. 2 Закону України «Про оплату праці», яка відносить виплати в межах грантів до інших заохочувальних та компенсаційних виплат. Зазначені виплати в межах грантів до інших заохочувальних та компенсаційних виплат. Зазначені виплати можуть бути включені до видатків спеціального фонду кошторису відповідно до розрахунків, здійснених на підставі договорів про отримання грантів [59].

Істотними умовами договору про надання гранту є:

- визначення конкретного проєкту, для реалізації якого надаються кошти;
- сума гранту (обсяг коштів) з відповідним кошторисом із зазначенням об’єктів, на які вона витрачатиметься;
- графік платежів;
- зобов’язання особи, яка отримує кошти, у тому числі щодо звітності;
- мінімальні технічні вимоги до проєкту, які мають бути забезпечені;
- строк реалізації гранту;
- порядок надання доказів на підтвердження належного виконання договору про надання гранту;
- відповідальність за порушення умов договору [55].

Процедуру залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, зокрема й державної реєстрації, моніторингу проєктів (програм), акредитації виконавців визначає [Порядок № 153](#) [60]. Цей норматив регулює процедуру надання більшості міжнародних грантів.

Водночас дія Порядку № 153 не поширюється на проекти (програми), які:

- фінансує Агентство США з міжнародного розвитку відповідно до п. "с" ст. 7 Угоди про виконання завдання у сфері розвитку між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для сприяння більш прозорим та підзвітним процесам врядування за широкої участі громадян і п. "с" ст. 7 Угоди про виконання завдання у сфері розвитку між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для сприяння стійкому економічному розвитку на широкій суспільній основі як засобу забезпечення сталої демократії в Україні, – у частині визначення бенефіціара та його участі у процесі залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги;
- спрямовані на підтримку розвитку інститутів громадянського суспільства, – у частині визначення бенефіціара та його участі у процесі залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги;
- фінансує Організація Північноатлантичного договору (НАТО) відповідно до Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні[60].

Процедуру надання цих грантів регулюють інші нормативи. Зокрема, міжнародні науково-технічні програми і проекти, які виконують у межах міжнародної науково-технічної співпраці українські вчені, а також гранти, надані в межах такої співпраці, реєструють згідно з Порядком № 1507.

В п. 43 Порядку № 153 вказано, що реципієнт забезпечує цільове використання міжнародної технічної допомоги під час реалізації проектів. Реципієнт забезпечує зарахування на баланс матеріальних цінностей, що надійшли в рамках проектів, протягом 10 календарних днів [60].

Реципієнт забезпечує оприлюднення на своєму веб-сайті або в засобах масової інформації відомостей про:

- отримання будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів, яке ввезено або придбано на митній території України, – протягом 10 календарних днів із дати зарахування його на баланс;
- укладення грантової угоди – протягом 10 календарних днів із дати набрання нею чинності.

Облік використаних коштів, надаваних у рамках міжнародної технічної допомоги у вигляді фінансових ресурсів (грантів), веде реципієнт, а бенефіціар за результатами моніторингу згідно з додатком 3 до Порядку № 153 здійснює нагляд за цільовим використанням міжнародної технічної допомоги [60].

У звітності університету грантові кошти відображаються відповідно до Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, затвердженого наказом Мінфіну від 24.01.12 р. №44. Згідно з п. 2 розд. II цього Порядку одержувачі бюджетних коштів, які відповідно до законодавства уповноважені розпорядниками бюджетних коштів на виконання заходів та використовують кошти, отримані у вигляді благодійних внесків, грантів та дарунків, мають складати й подавати Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень [42].

Інформація про іноземні гранти має бути наведена в Довідці про використання іноземних грантів, в якій відображається інформація про використання розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів грантів, отриманих від міжнародних фінансових організацій та країн-донорів за звітній період.

В даний час умови надання грантів, що встановлюються грантодавцем, по суті, є єдиним регулюючим механізмом за відсутності правового регламентування загального порядку надання грантів, а також відносин, що виникають між учасниками грантового процесу. На законодавчому рівні мають бути визначені загальні рамки проведення грантових конкурсів та

вимог, що встановлюються грантодавцем як до потенційних одержувачів грантів, так і передбачуваних проєктних результатів.

Умови надання грантів багато в чому визначаються не лише основними цілями, які переслідує грантодавець, а також його суб'єктивними інтересами. Останнє не повинно виходити за встановлені в законі кордони, щоб науковий грант не трансформувався в інший інструмент фінансування. У законі необхідно закріпити право грантодавця встановлювати умови надання грантів та умови проведення конкурсів, але водночас обмежити цільовим призначенням гранту, сферою надання, метою надання гранту – здобуття нових знань або їх застосування та популяризація.

Висновки до розділу 2

Перетворення інформації в основний ресурс розвитку постіндустріального суспільства вже сьогодні обумовлює швидкі темпи розвитку інформаційного ринку. Успішно функціонувати на ньому зможуть лише ті інформаційні служби або бібліотеки, які виявляться в змозі забезпечити конкурентоспроможність пропонованих продуктів і послуг.

Бібліотеки сьогодні, як і багато інших державних і некомерційних організацій, стикаються з проблемою недостатнього бюджетного фінансування, що спонукає їх активно шукати інші, позабюджетні джерела надходження фінансування.

Сталою практикою підтверджено, що закордонна фінансова допомога, як з погляду громадянина України, так і державного службовця, з урахуванням її потенційного впливу на рішення соціальних і гуманітарних проблем конче необхідна Україні.

Одним із перспективних напрямків в роботі бібліотек, що сприяє залученню позабюджетних коштів, є програмно-проєктна діяльність. Вона дає додаткову фінансову підтримку для подальшого розвитку, відкриття

нових перспектив, впровадження інноваційних форм роботи, поліпшення матеріально-технічної бази.

Реалізація програм та проєктів на сьогоднішній день - це кращий спосіб заявити про себе, підвищити престиж бібліотеки, підкреслити її роль і значимість в місцевому співтоваристві. Крім цього, мета кожного представленого на конкурс проєкту - залучення додаткових фінансових ресурсів, отримання фінансової підтримки на реалізацію конкретної бібліотечної діяльності.

На сьогодні, законодавча та правова влада грантової підтримки бібліотек не дуже розвинута, і обіймає тільки декілька законів. Але інновації – це майбутнє, тому нормативно-правова база з грантової підтримки буде стрімко розвиватися.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

3.1. Характеристика маркетингової діяльності НБ МДУ

Сучасний розвиток процесів автоматизації бібліотек ЗВО проходить досить швидкими темпами. Упровадження комп'ютерних та телекомунікаційних технологій у роботу бібліотек є вже не модою, а нагальною вимогою до підвищення продуктивності та якості бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі створення, використання та інтеграції електронних ресурсів, а також автоматизації бібліотечних процесів.

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету є інформаційним, науковим, освітнім та культурно-просвітницьким структурним підрозділом МДУ, діяльність якого спрямована на документальне й інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів університету, сприяння інтеграції університетської науки до світового наукового простору [42].

Важливе завдання наукової бібліотеки МДУ університету – органічно поєднувати освіту і культурне виховання здобувачів вищої освіти.

Як важливий структурний підрозділ Маріупольського державного університету, наукова бібліотека розвивалася разом з навчальним закладом і за цей час пройшла шлях від бібліотеки гуманітарного коледжу до наукової бібліотеки класичного університету.

Свій статус наукової бібліотеки Маріупольського державного університету бібліотека отримала 26 грудня 2011 року на засіданні Вченої Ради МДУ [42].

В епоху інформатизації освіти ЗВО мають формувати свій інформаційний простір, до складу якого можуть входити різні інформаційні

ресурси, зокрема веб-сторінка, електронна пошта та інші електронні майданчики бібліотеки університету.

У сучасних умовах упровадження маркетингових підходів у бібліотечну практику великою мірою залежить від ефективного використання веб-сайтів. Ця інноваційна технологія значно розширює можливості інформаційного обслуговування користувачів, а отже покращує імідж бібліотеки.

З 27 липня 2012 року починає працювати власний сайт бібліотеки. Протягом наступних трьох років поширюється видавництво НБ МДУ в мережі Інтернет. Веб-сайт наукової бібліотеки МДУ - <http://slibr.mdu.in.ua/> один із засобів іміджу, який забезпечує репрезентацію бібліотеки в мережі Інтернет [42].

Бібліотечний сайт – потреба нашого часу. Сьогодні створити свій сайт означає для бібліотеки реалізувати одне із завдань автоматизації – об'єднати традиційний книжковий зміст бібліотечної діяльності та високий ступінь володіння сучасними програмними засобами, телекомунікаційними технологіями. Саме за допомогою сайту можна створити образ своєї бібліотеки як «гостинного та багатого ресурсного центру».

Основним із завдань сайту є інформування користувачів про основні засади діяльності бібліотеки, її фонди, ресурси, послуги; на ньому розміщуються щорічні звіти з бібліотечної та наукової роботи, наводяться відомості про проведення науково-практичних конференцій, семінарів, виступи працівників бібліотеки на конференціях та інше.

Різні аспекти впровадження мобільних технологій у бібліотечну діяльність досліджувалися багатьма як зарубіжними так і вітчизняними науковцями. Зарубіжний досвід упровадження технологій у бібліотечне обслуговування розглядають у свої працях О. Волохін [12], О. Мар'їна [36], Г. Нідхем [84] та М. Еллі [84], Дж. Кларк [85], К. Кадді [86], Дж. Гріффей [87], Дж. Хан [88].

Щоб підтримувати активність та збільшувати кількість учасників групи, колектив НБ постійно оновлює інформацію, розміщує оголошення, цікаві тематичні повідомлення, привітання з різними святами, додає фотоальбоми та інше – відбувається обмін посиланнями та публікаціями з користувачами.

Бібліотека має власне інформаційне представництво в мережі інтернет: офіційний сайт, блоги, сторінки у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Вконтакте, Pinterest, Slideshare, Pinme), літературну платформу «Догори сторінками». Користувачі бібліотеки мають можливість отримати бездротовий доступ до мережі Інтернет, скориставшись вільними зонами Wireless Fidelity (Wi-Fi) [42].

Сьогодні сайти бібліотек та сторінки в соціальних мережах поєднують у собі інформаційні, пошукові, освітні, рекламні, навігаторські функції та є в сукупності значним інтегрованим ресурсом. Все це робить їх потужним засобом для просування інформаційно-бібліотечних продуктів і сервісів, а також формування іміджу бібліотек [28].

Бібліотека університету має прагнути до змістовної, організованої роботи, яка б задовольняла запити здобувачів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, сприяла навчально-виховному процесу й науково-дослідній роботі, формувала науково-інформаційний простір. Бібліотека, виконуючи роль наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та просвітницького центру, у перспективі має удосконалювати традиційні, розвивати нові форми й методи інформаційно-бібліотечного забезпечення здобувачів вищої освіти університету. Доступність інформації для викладачів і здобувачів університету досягається через максимальне відкриття фондів, наближення до них користувачів, через вільний доступ до всіх друкованих, електронних видань.

Зважаючи на те, що в ЗВО є такі форми навчання, як денна і заочна, функціонування електронної бібліотеки вкрай важлива умова їх успішної освітньо-наукової діяльності.

Динамічне зростання кількості користувачів з мобільними телефонам, планшетами та смартфонам суттєво розширює можливості роботи з інформацією.

З огляду на це, для бібліотек актуалізується таких завдань, як опанування інноваційними технологіями з метою залучення нових користувачів та розширення бібліотечних дистанційних інтернет-послуг.

Веб-сайт дає змогу оперативно відстежувати різноманітні статистичні дані для формування висновків про якість наданих послуг, а завдяки одержаній об'єктивній інформації розробляти шляхи удосконалення інформаційних ресурсів, формувати стратегію і тактику сервісної політики бібліотеки. Професійно організований сайт може стати додатковим майданчиком для реалізації завдань з обслуговування користувачів бібліотек. На відкритих у бібліотеках веб-сайтів і веб-сторінках може наводитися перелік питань, які викликають інтерес у читачів і на які бібліотека дає кваліфіковану відповідь [31].

Наукова бібліотека МДУ працює в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі «ІРБІС-64». У читальних залах створено автоматизовані робочі місця для читачів з вільним доступом до мережі Інтернет і локальної мережі бібліотеки й університету. Електронний каталог й інші електронні інформаційні ресурси бібліотеки доступні як відвідувачам бібліотеки, так і віддаленим користувачам через Інтернет [42].

Сьогодні бібліотека як соціальний інститут, адаптується до вимог суспільства і змінюється відповідно до них. Сьогодні ці вимоги обумовлені переходом суспільства на інформаційний етап свого урізноманітнення, визначальною рисою якого є стрімке збільшення обсягів інформації, її урізноманітнення, використання нових інформаційно-комунікаційних технологій, посилення впливу інформації на процеси, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя.

Перехід до «суспільства знань» ставить нові завдання перед бібліотеками. Потреби суспільного прогресу зумовлюють ускладнення як

власне інформаційно-бібліотечного обслуговування, так і функціональної спрямованості бібліотечної діяльності, яка стає багатоаспектною, динамічною, різноманітною, включає нові напрями і форми, які сприяють задоволенню все більш складних потреб користувачів бібліотек. Зокрема, в контексті обслуговування користувачів, для бібліотек стає важливим не тільки надання доступу до документу, інформації, або до результатів концептографічного аналізу деякої сукупності повідомлень, а й створення умов, які б сприяли засвоєнню інформації, перетворення її на знання, які можна використовувати на практиці [71].

Як бачимо, повсякденна творча, інноваційна, з елементами маркетингу, діяльність наукових бібліотек дає змогу позиціонувати себе на ринку сучасних інформаційних послуг, підтримувати на належному рівні свій імідж, популярність, доводити свою потрібність суспільству, а отже долучатись до вирішення стратегічних завдань – розбудови єдиного інформаційного простору України.

Наразі існує думка, що бібліотеки є суб'єктом інформаційно-комунікаційної діяльності, яка акумулює в собі різні процеси, зокрема формування, використання та поширення інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг, які забезпечуються на основі різних типів, видів, форм і засобів соціальної комунікації [8].

Наукова бібліотека – центр соціальної комунікації, інтелектуальний та інформаційно-ресурсний потенціал котрого спроможний комплексно задовольняти потреби суспільства у доступі до знань, інформації задля розвитку науки, освіти, культури, виробництва як на сучасному етапі, так і у перспективі.

Наукова бібліотека МДУ – структурний підрозділ університету, діяльність якого спрямована на документальне, інформаційне забезпечення навчально-виховного, науково-дослідного процесів та міжнародної діяльності ЗВО.

Мета діяльності наукової бібліотеки МДУ – бути невід’ємною частиною інформаційної структури територіальної громади, документально-комунікативним та соціокультурним центром, що сприяє розвитку соціальної мобільності особистості, розширенню її життєвих інтересів. Робітники прагнуть інновацій, що ґрунтуються на постійній повазі до користувачів.

Мета соціокультурної діяльності бібліотеки – задоволення і розвиток культурних потреб читачів, створення умов для самореалізації і самоосвіти кожного індивідуума, розкриття його здібностей, самовдосконалення і аматорської творчості в рамках вільного часу.

Репутація НБ базується на професіоналізмі її працівників, які забезпечують високу якість, повноту та оперативність інформаційного обслуговування користувачів бібліотек та партнерів.

В науковій бібліотеці МДУ є такі структурні підрозділи (рис. 3.1):

1. Інформаційно-бібліографічний відділ:
  - інформаційно-аналітичний сектор;
  - сектор інформаційного та бібліографічного обслуговування;
2. Відділ інформаційних технологій та комп’ютерного забезпечення:
  - науково-редакційний сектор;
3. Відділ обслуговування:
  - сектор читальних залів;
  - сектор культурно-просвітницької роботи;
4. Відділ зберігання фондів.
5. Відділ комплектування та наукової обробки документів:
  - сектор наукового опрацювання документів та організації каталогів;
  - сектор комплектування;
6. Window on America Mariupol.

НБ МДУ являється інформаційним та соціокультурним осередком міста Маріуполя. Вона стимулює діяльність міської громади до розвитку

партнерства та співпраці з органами місцевого самоврядування, громадськими та молодіжними організаціями, закладами освіти і культури, іншими соціальними інституціями; підтримує та реалізує спільні проєкти, сприяючи зміцненню життєвої позиції громадян міста та формуванню всебічно розвиненої, високоосвіченої особистості.

Бібліотечний фонд є важливим культурним, науковим, освітнім та інформаційним надбанням країни, спрямованим на задоволення читацького попиту, реалізацію прав громадян на доступ до інформації.

Фонд наукової бібліотеки МДУ налічує понад 160 тис. од., має універсальний характер і складається з вітчизняних та іноземних документів, формується відповідно до спеціальностей університету. Під час комплектування фонду пріоритетність надається науковим виданням [42].

Зменшення надходжень до бібліотек певною мірою поглиблює відставання країни в освоєнні новітніх науково-технічних досягнень і технологій, а також є причиною інформаційного дефіциту, що уповільнює темпи розвитку науки, культури та освіти.

Невирішеною залишається проблема збереження бібліотечних фондів, яка включає такі основні напрямки: консервація та реставрація фондів, створення державного реєстру книжкових пам'яток, створення належних умов для зберігання документів, забезпечення заходів із охорони фондів, вдосконалення системи обліку бібліотечних фондів [29].

Бібліотеки збирають і зберігають суспільно значущу інформацію, яка відображає інтелектуальні й духовні надбання певної спільності, та забезпечують до них широкий доступ, що створює умови для перетину інформаційних просторів різних національних спільнот та функціонуванню глобального інформаційного простору, як надбання й інформаційної бази розвитку людської спільності. Водночас для кожної окремої нації сукупні фонди національних бібліотек – це сховища національної духовної спадщини народу та інформаційне джерело його подальшого поступу.

Процес впровадження автоматизованих систем і технологій розвивається за відсутності загальнодержавної концепції, без належної державної підтримки.

В умовах нинішньої інформаційної революції зусилля бібліотек ЗВО мають спрямовуватися в Україні не лише і не стільки на економію ресурсів бібліотек, усунення дублювання технологічних інформаційних процесів, скільки на раціоналізацію зусиль і досягнення більш високого рівня інформаційного забезпечення сфер науки, освіти й культури.

Середовище впливає на розвиток молодого людини, тому завдання бібліотек – створити умови для задоволення та розвитку інформаційних потреб користувачів. Одним із засобів таких умов є культурно-просвітницька діяльність бібліотеки, цікаві захоплюючі, емоційні, зорієнтовані на особистість масові заходи та проектна діяльність.

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету – потужний навчальний, інформаційний та культурно-просвітницький центр.

Колектив НБ намагається зробити бібліотеку науковою лабораторією, центром культури, духовного та інтелектуального спілкування в МДУ; виходити за межі усталених напрямів діяльності й перебирати на себе функції значно більш широкого характеру.

Місія бібліотеки ЗВО, а в нашому випадку наукової бібліотеки МДУ – посилення значення інформації та знань в якості каталізатора суспільного розвитку. Має декілька аспектів: сприяння розвитку знань шляхом забезпечення вільного доступу до інформації та збереження документованих знань як суспільного надбання.

3.2. Інноваційна та грантова система діяльності НБ МДУ

Створення умов для надання користувачеві необхідного йому знання у рамках бібліотечної послуги може забезпечити проєктна діяльність бібліотек, успішний досвід якої постійно перебуває у полі зору українських та зарубіжних бібліотекознавців.

Головною метою інновацій, які впроваджуються в практику роботи відділу обслуговування, абонементів і читальних залів, є покращення обслуговування читачів, створення комфортних умов для якісного задоволення читацьких запитів, а також забезпечення розумного балансу між необхідністю інновацій і збереження цінних бібліотечних традицій.

Проєктна діяльність бібліотек – невіддільний складник їх інноваційного розвитку і водночас рушій професійного зростання фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

У фаховій літературі проєктна діяльність розглядається переважно з точки зору реалізації бібліотекою соціально-комунікативної функції та у рамках концептуальної моделі соціального партнерства. З бібліотекознавчої точки зору, як стверджує О. Воскобойнікова-Гузева, «соціальне партнерство розглядається як комплекс багатоваріантних відносин, особливий тип взаємодії між бібліотечно-інформаційними установами та державними і місцевими органами влади, різними установами, у т.ч. бібліотеками, громадськими організаціями, підприємствами, об'єднаннями і окремими громадянами, метою яких є забезпечення максимально повного задоволення інформаційних, соціокультурних, освітніх потреб суспільства, шляхом реалізації спільних проєктів і заходів [13].

Якість обслуговування залежить від інформаційної роботи і бібліотеці, яка ведеться з урахуванням нових освітніх технологій, основних положень Болонського процесу, індивідуальних запитів читачів і має на меті своєчасне ознайомлення користувачів з новими надходженнями літератури.

Соціальне партнерство не має обмежуватися однонаправленою передачею інформації від бібліотеки до партнерів, а передбачає взаємний багатовекторний обмін інформацією, зворотний зв'язок, наголошує зі свого

боку Н. Мухамед'яров. Саме зворотний зв'язок – обов'язкова складова комунікаційного процесу – відрізняє бібліотеку як соціально-комунікаційний центр від суто інформаційного, стверджує дослідник. Це означає взаємний обмін інформацією, діалогічне спілкування, врахування його результативності, наявності комунікаційної реакції реципієнта, зміна ролей комуніканта і реципієнта, коли ініціатива у взаємодії переходить від одного до іншого [41].

У наукових публікаціях проєктна діяльність бібліотек характеризується як засіб реорганізації та модернізації бібліотечної роботи, передумова інноваційного розвитку бібліотеки, пошук можливостей взаємодії з партнерами, владними структурами, громадськістю. Поширеною є також точка зору, що бібліотеки вдаються до проєктної діяльності через недостатнє фінансування, яке змушує їх виживати, шукаючи партнерів, спонсорів у середовищі підприємців, громадських діячів, представників влади.

Тему проєктної діяльності і соціального партнерства відображено у публікаціях В. Білоус [5], О. Гаращенко [16], Н. Жадько [24], О. Мурашко [40], В. Пашкової [47], В. Скнарь [65], І. Суислової [69], Г. Шемаєвої [77], Л. Щирикової [80].

Швидкий розвиток науки і техніки чинить істотний вплив на зміну потреб молодих людей, тому бібліотеки, щоб вистояти в перехідний період і впевнено увійти до інформаційного середовища, повинні шукати нові форми і методи обслуговування читачів, шляхи залучення їх до культурної спадщини людства.

У наш час нововведення охоплюють усі сфери людської діяльності, радикально впливають на процес господарювання, змінюють соціально-економічні відносини в суспільстві. Неперервні і постійні інновації стають необхідністю та природною формою існування будь-якої організації, забезпечують її конкурентоспроможність і виживання на ринку. Поняття «інновація» набуло в наш час найширшого вжитку. Виникає навіть така нова наука – інноватика.

У колективі бібліотеки сформоване переконання в тому, що інновації в бібліотечній діяльності є цілком закономірним явищем, і що саме їх застосування здатне впливати на загальний рівень професійної діяльності та розширювати інформаційне поле бібліотечного середовища. Бібліотечна справа потребує ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними світовими тенденціями [67].

В інформаційно-бібліотечній діяльності принципово нових продуктів і послуг не так багато, в основному простежується тенденція вдосконалення вже наявних (традиційних) товарів і послуг за рахунок використання нових інформаційних технологій, розширення ресурсної бази, інтелектуалізації інформаційної діяльності, обліку споживчих вимог.

Бібліотеці важливо не пропустити момент, коли необхідно модифікувати свою продукцію з урахуванням мінливого попиту, наростаючої конкуренції, появи нових ресурсів і технологій.

В останнє десятиліття бібліотекари України активізували свою участь у роботі професійних міжнародних організацій, у міжнародних навчальних і професійних обмінах, почали розвивати професійні зв'язки із зарубіжними ЗВО та спорідненими професійними асоціаціями, активніше проводити та брати участь у міжнародних конференціях. У глобалізованому світі міжнародні контакти розглядаються як обов'язкова умова отримання поглиблених знань зарубіжних бібліотечно-інформаційних систем для прийняття професійних рішень з урахуванням європейських і міжнародних вимог, для поширення інформації про Україну [67].

Бібліотечні інновації можна класифікувати за низкою ознак. Основними аспектами характеристики бібліотечних інновацій є об'єкт змін і рівень новизни. З точки зору об'єкта змін, бібліотечні інновації можна поділити на продуктивні, технологічні та управлінські. Продуктивні інновації підкреслюють винятковість бібліотеки, її диференційовані переваги в умовах ринку. Технологічні – орієнтують бібліотеку на використання стандартизованих типових рішень, які дозволяють виконувати притаманні їй

функції та створювати умови для її входження в кооперативні бібліотечні системи. Реалізацію управлінських інновацій пов'язують з модернізацією соціальних відносин, які обумовлені особливостями внутрішнього середовища, залежні від кваліфікації і професійності.

Інновації не викликають руйнування існуючої системи функціонування бібліотеки, вони впроваджуються усіма типами бібліотек, орієнтовані на стабільний розвиток та поступове покращення якісних показників бібліотечної діяльності.

Бібліотечна інновація розуміється як кінцевий результат інноваційної діяльності, що втілюється у вигляді нового чи вдосконаленого інформаційного продукту або послуги, нового підходу до технологічного процесу, що використовується в бібліотеці. Інновація – новий результат інтелектуальної діяльності, який відрізняється від попередніх кількома параметрами.

Однією із найважливіших форм та методів бібліотечних послуг є проєктна та інноваційна діяльність, нестандартні та оригінальні ідеї бібліотечного обслуговування слугують своєрідними візитівками кожної бібліотеки.

Реалізація проєктів передбачає підвищення соціальної ролі читання як процесу культурного професійного та інтелектуального збагачення людини, формування інформаційної і технологічної грамотності, що сприятиме підвищенню якості життя окремої особи і громади, а також сталому розвитку суспільства [67].

Запорукою ефективного та вдалого проєкту є хороші комунікативні навички працівників, пошук нових методів роботи та тісна співпраця між учасниками предмету.

Поняття «інновація» міцно увійшло та утвердилося в професійному бібліотечному житті поряд з новими інформаційними технологіями. За частотою вживання воно сьогодні не має себе рівних – всі говорять про інноваційну діяльність. У бібліотечній практиці інновації – це реалізовані

ідеї, кінцевий результат здійснення процесу. Головною метою інновацій, які упроваджуються в практику роботи, є покращення обслуговування користувачів, створення комфортних умов для якісного задоволення читацьких запитів, а також забезпечення розумного балансу між необхідністю інновацій і збереження цінних бібліотечних традицій.

Інноваційному розвитку бібліотек сприяють нові інформаційні технології, з впровадженням яких бібліотеки ЗВО реалізують стратегію переходу від традиційної бібліотеки до динамічного центру інформації.

Н. Тарасенко вбачає в проєктній діяльності передумови інноваційного розвитку бібліотеки, засіб для розвитку соціального партнерства [71].

Узагальнення поглядів дослідників у галузі теорії та практики проєктування дає змогу розглядати проєктну діяльність в умовах бібліотек ЗВО як систему, за допомогою якої забезпечується органічне та ефективне використання проєктів для змін в освіті, культурі, соціальній сфері.

В сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства постійно зростає соціальний ефект бібліотечної діяльності. Сьогодні бібліотека є тією установою, яка консолідує громадськість щодо вирішення соціально значущих проблем і бере участь у становленні громадянського суспільства в країні. Однією з прогресивних форм взаємодії бібліотек з різними структурами та користувачами є соціальне партнерство, яке дозволяє учасникам як позиціонувати свої інтереси серед місцевої громади, так і ураховувати інтереси її членів.

В умовах глобального інформаційного середовища для всіх сфер бібліотечної галузі – практики, науки, освіти, управління – велику роль відіграє міжнародне співробітництво. Воно важливе для запровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційної діяльності, обміну бібліографічними даними, електронної доставки документів, міжнародного книгообміну, корпоративної каталогізації та створення баз даних, реалізації спільних науково-дослідницьких проєктів тощо [67].

Заходи, які проходять у рамках проєктів, підвищують престиж як бібліотеки, так і університету. Кожний захід – це величезне дійство, в підготовці і проведенні якого беруть участь і здобувачі, і викладачі, і бібліотекарі.

Бібліотеки різних типів і видів, відомчого підпорядкування, з різних регіонів країни мають великий досвід проведення науково-інформаційних, культурно-масових заходів. Сьогодні завдяки представленню інформації про такі заходи на сайтах бібліотек та на відповідних сторінках у соціальних мережах, підготовці фото- та відеорепортажів про заходи, електронні презентації книжково-ілюстративних виставок утворюється особливий зріз національного інформаційного простору, який транслює світову позицію держави, громадянського суспільства, окремого громадянина стосовно історичних подій в Україні [14].

Наукова бібліотека МДУ завжди відкрита для обміну та збагачення досвіду у сфері науково-комунікативних заходах. Наприклад, коли вперше в Україні на базі Донецького національного і Маріупольського державного гуманітарного університетів відбулося засідання Колегії Наглядової Ради Великої Хартії університетів за участю відомих науковців і ректорів провідних вузів України та Європи - працівники бібліотеки презентували двомовну (російсько-англійську) книжкову виставку «Участь Маріупольського державного університету у Болонському процесі» [42].

В подальшому бібліотека подібним чином бере участь у зустрічах із зарубіжними делегаціями, у міжнародних, всеукраїнських конференціях, що проходять на базі університету.

Основні напрями діяльності бібліотек – інформаційно-консультаційний, інформаційно-аналітичний та соціокомунікаційний. Соціокомунікаційна діяльність спрямована на організацію та реалізацію спеціалізованих всеукраїнських акцій, широкого спектру проєктів з висвітлення важливих історичних подій для українського народу, розвитку його державності, посилення національно-патріотичного виховання;

популяризацію спеціальних інформаційних ресурсів; поглиблення партнерства, співробітництва із волонтерськими рухами, громадськими організаціями тощо [14].

Бібліотеки які займаються таким видом діяльності мають високий рівень соціальної та професійної відповідальності бібліотек та їх співробітників, виявлений у процесі формування основних «меседжів», які транслуються суспільству через інформаційні канали і соціальні мережі.

Важливим напрямом соціокомунікаційної діяльності бібліотек є нині реалізація комплексу заходів з висвітлення важливих історичних подій для українського народу та його державності. Вітчизняні бібліотеки за останні роки накопичили значний досвід проведення відповідних культурно-масових заходів, зокрема виставкової діяльності з національно-патріотичної тематики. Значущість цього напрямку діяльності безперечна.

Дієвою формою діяльності дедалі частіше стають комплексні науково-інформаційні заходи.

Соціокультурна діяльність бібліотеки, яка передбачає проведення різноманітних культурно-мистецьких, просвітницьких, масових заходів, здійснення багатопланової виставкової діяльності, з одного боку, є традиційним напрямом її роботи, з іншого, отримує нові вектори розвитку з огляду на нинішню соціально-політичну ситуацію в країні. Посилюється значення та відповідно підвищуються вимоги до якості донесення до суспільства того «сміслового навантаження, комплексу ідей і уявлень, за допомогою якого бібліотека як актор соціокомунікативного процесу бере участь у поясненні та конструюванні інформаційної реальності» [17].

У вересні 2005 р. у читальних залах бібліотеки проведено серію конкурсних виставок, присвячених Всеукраїнському дню бібліотек. З 2009 р. на замовлення читачів і сторонніх організацій бібліотекою проводяться пішохідні, а з 2013 р. – і віртуальні краєзнавчі екскурсії, матеріали до яких можна переглянути на сторінці у Calameo (<https://en.calameo.com/accounts/2979071>), а сектором культурно-

просвітницької роботи – зустрічі з цікавими людьми, літературно-музичні вечори та ін. заходи, у т. ч. краєзнавчої тематики [42].

Особлива увага приділяється формуванню і збереженню фонду краєзнавчих видань і його відображенню у довідково-бібліографічному апараті бібліотеки. Протягом 2011 р. співробітники бібліотеки взяли участь у роботі «Школи гідів», яка була організована Маріупольською спілкою молоді і міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді: було проведено серію консультацій, лекцій, екскурсій на тему «Архітектура Маріуполя: історичні мотиви і загальноєвропейські риси».

У 2012 році розпочато проведення щорічних науково-методичних семінарів «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету». Матеріали доповідей відображаються у збірниках матеріалів семінарів (вкладка – «Видання бібліотеки») [42].

У 2013 році, а точніше 31 жовтня науковою бібліотекою вперше було організовано захід на міському рівні. На базі НБ МДУ спільно з науково-технічною бібліотекою Приазовського державного технічного університету та з центральною бібліотекою ім. В. Г. Короленка м. Маріуполя було проведено III міську науково-практичну конференцію бібліотек «Використання новітніх технологій для створення бібліотечного інформаційного продукту».

А вже у 2015 році бібліотека МДУ організувала міську конференцію «Бібліотеки вищих навчальних закладів Маріуполя: сучасні тенденції розвитку». У липні 2015 р. бібліотекою взято участь у проєкті «Architecture Ukraine»: для учасників й організаторів проєкту було проведено пішохідну екскурсію вулицями старої частини Маріуполя. У жовтні-грудні 2015 р. взято активну участь у проєкті «Маріуполь – це Україна»: було проведено серію екскурсій для фіналістів конкурсу – для студентів, школярів та їхніх батьків[42].

Протягом 2018 року співробітники бібліотеки взяли участь у підготовці та проведенні першого міжнародного фестивалю «Маріупольська книжкова толока» чим займалися і цього року.

Проектна діяльність бібліотеки сприяє формуванню активних якостей особистості, розвитку творчого потенціалу, що відображають її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спроможність, професійну самореалізацію і зумовлюють здатність задовольняти як особисті духовні потреби, так і потреби суспільства [5].

Отже, бібліотека університету сьогодні – це центр надання бібліотечно-інформаційних послуг. Але сучасній бібліотеці недостатньо мати інформацію, потрібно організовувати доступ до неї у зручній для читача формі. До бібліотеки звертається нове покоління користувачів, добре обізнаних із комп'ютерною технікою, роботою в Інтернеті.

Проектна діяльність не обмежується лише впровадженням інноваційних технологій у діяльність бібліотеки. Актуальним є культурно-просвітницька робота за різноманітними напрямками виховання та бібліотечними формами.

НБ не чекає звернення до них інших організацій з пропозицією про спільну діяльність, вони активно шукають партнерів, спроможних сприяти розвитку бібліотеки, удосконаленню форм і методів роботи, інвестуванню і реалізації проєктів, спрямованих на найбільш повне та якісне задоволення потреб користувачів в інформації, поповнення фінансових та матеріальних ресурсів.

Найпоширенішим джерелом додаткових ресурсів неприбуткових організацій та соціально-значущих проєктів, як уже зазначалося, є благодійні фонди, які, в свою чергу, надають допомогу у вигляді грантів. Тож гранти є найбільш поширеною формою фінансування проєктів донорськими організаціями.

Грантові програми – це сукупність фінансових ресурсів, які отримувачам надають безповоротно для реалізації соціального проєкту,

благодійної програми, проведення наукових досліджень, навчання або ж підвищення кваліфікації та інших суспільно корисних цілей із обов'язковим етапом звітування щодо їх використання на визначені цілі. Гранти можуть надавати у вигляді майна, робіт чи послуг, а також фінансових ресурсів [38].

Гранти надаються за результатами грантових програм-конкурсів, що оголошуються для неприбуткових організацій, під час яких фандрайзер повинен пройти складну процедуру подання заявки на отримання гранту, і, у випадку перемоги в конкурсі - отримати кошти (допомогу).

З точки зору періодичності проведення грантові програми поділяються на:

- разові конкурси - програми грантів, які проводяться благодійними фондами один раз (як правило, вони спрямовані на досягнення певних цілей і завдань);
- циклічні конкурси - програми грантів, які повторюються через певні проміжки часу - один-два рази на рік;
- постійні конкурси - програми грантів, які не мають певних термінів подання заявок на фінансування. Проекти розглядаються за фактом їх надходження [76].

Багато неприбуткових організацій мають як позитивний, так і негативний досвід роботи з грантами, і, як правило, системного підходу до вирішення даної проблеми не існує. Кожен фонд - це люди, які вимагають індивідуального звернення.

На сьогодні в Україні діє велика кількість благодійних організацій та фондів як місцевих, так і закордонних. Головною метою їх роботи є надання фінансової підтримки для розв'язання різноманітних проблем. Одним із видів такої підтримки є гранти, які як залучені позабюджетні кошти можуть бути суттєвим джерелом додаткового фінансування бюджетних установ.

При визначенні ідеї проекту важливо розуміти, що проектна діяльність - складна науково-дослідницька робота, яка спрямована на реалізацію суспільно важливого завдання, подолання існуючих протиріч, наприклад, для

покращення доступу користувачів до інформації та культурного надбання. Використання комплексу методів аналізу реального внутрішнього стану та потенціалу бібліотеки, аналіз взаємодії бібліотеки із соціумом сприятимуть обґрунтування необхідності реалізації проєкту, детальному плануванню, передбачення бюджету та його впровадження [5].

В Україні діяльність міжнародних фондів визначається чотирма пріоритетними напрямками допомоги, а саме: демократичне врядування; процвітання, подолання бідності та цілі розвитку тисячоліття; місцевий розвиток та громадська безпека; а також енергія та довкілля. В кожній з цих тематичних сфер забезпечується баланс між регуляторною політикою та адвокацією, розвитком спроможності та пілотними проєктами.

Тому саме гранти стали основним джерелом фінансування освітніх та наукових проєктів і програм співробітництва, а сам термін грант увійшов до лексикону українських викладачів та дослідників. Зацікавленість фахівців у грантах засвідчується значною кількістю веб-сайтів, інтернет-публікацій та веб-сторінок, присвячених пошуку грантів та підготовці заявок на гранти. Такі публікації носять переважно прикладний характер і полягають у переліку правил та порад щодо успішного написання заявок на гранти. Водночас в Україні бракує аналітичних публікацій, які б розкривали особливості рецепції такої реалії як грант українськими фахівцями [19].

Сама підготовка заявки на отримання гранту сприймається як специфічний вид діяльності – на його позначення в англійській мові навіть виникло окреме слово *grantsmanship*, яке можна перекласти як майстерність/вправність у написанні заявок на гранти. *Grantsmanship* описується як особливе уміння, майстерність, вправність [89]. Така діяльність концептуалізується одночасно як мистецтво і як комерційна діяльність.

Необхідно зазначити також, що у справі залучення міжнародної донорської допомоги дуже доречно використовувати інструменти маркетингових комунікацій.

Грантові кошти надаються безоплатно і без повернення грантодавцю. Завдяки грантам здійснюється підтримка неприбуткових проєктів, які є важливими для суспільства.

Грантові гроші мають кілька джерел надходження:

- Краудфандинг – спільний збір коштів громадою на якусь соціальну ініціативу, проєкт або благодійність. Зазвичай такий збір коштів відбувається на спеціальних краудфандингових платформах, які мають свої форми до заповнення, правила та умови.

- Донорські гранти – кошти передані урядами розвинених держав або меценатами у спеціальні фонди, які в свою чергу розподіляють їх згідно з власними пріоритетами та пріоритетами замовника на вирішення гострих соціальних проблем у власній або менш розвинених країнах. Якщо зовсім просто, то виглядає це приблизно так: є велика розвинена держава або дуже багата людина бюджет якої дозволяє виділити певну суму грошей на розвиток демократії або вирішення соціальних проблем у менш розвинених державах. Ці кошти уряд або людина передає в управління великим державним (урядовим) або недержавним (неурядовим) організаціям або фондам. Ці великі організації якраз і розробляють пріоритети та плани вирішення тих чи інших проблеми в тих чи інших країнах.

Важливою умовою реалізації грантових коштів є не лише потреба в розумінні специфіки певної проблеми, але і запропоновані варіанти її перспективного вирішення, очікувані результати та обґрунтування потреби в коштах [49].

Корпоративна Соціальна Відповідальність (КСВ) – досить новий вид грантової допомоги, це допомога бізнесів громадським ініціативам та організаціям, які належать до кола пріоритетів компанії. Часто самі компанії закривають питання з корпоративною соціальною відповідальністю просто – перераховують кошти на благодійність або купують новорічні подарунки дітям з дитячих будинків. Втім, цей напрям активно розвивається і компанії все частіше готові підтримувати соціальні проєкти, що відповідають їхнім

пріоритетам. Ще один спосіб, в який компанії охоче допомагають – це власними ресурсами. Можуть, наприклад, відправити команду співробітників відбудовувати якусь історичну стіну якогось історичного замку. Таким чином добре діло поєднують з тімбілдінгом.

А. Московіна зазначає, що «варто складати та відстежувати конкурси грантів, щоб завжди у наявності була свіжа інформація про гранти. Також не варто починати писати проєкт під грант, а спочатку треба генерувати ідеї, а же потім шукати для них грант» [73].

Отже, враховуючи обмеженість бюджетних коштів, які виділяються на культуру, важливим напрямком у діяльності бібліотеки ЗВО має стати пошук позабюджетних джерел фінансування з міжнародних та вітчизняних фондів.

Бібліотека активно працює над написанням проєктів. Проєктна діяльність наукової бібліотеки МДУ є фактором формування творчого потенціалу як здобувачів так і бібліотечних працівників, важливою умовою інноваційного розвитку бібліотеки і професійного зростання бібліотекарів.

Проєктування є потужною креативною рушійною силою інноваційного розвитку, дозволяє генерувати свіжі ідеї і перетворювати їх в життя, забезпечувати реорганізацію та модернізацію бібліотек на новій реформаторській хвилі.

Проєктна діяльність є потребою часу і необхідністю сьогодення та майбутнього. Написання наукових проєктів є наразі найактуальнішим, тому що даний напрямок допомагає у пошуку фінансових засобів, необхідних для реалізації наукових задумів і проєктів.

3.3. Характеристика розробки та впровадження проєктів НБ МДУ

Сучасний розвиток суспільства ставить перед бібліотекою нові вимоги.

Насамперед вона повинна бути відкритою установою, мати гнучку систему управління, вчасно реагувати на зміни в суспільстві, виступати менеджером, маркетологом, промоутером інтелектуального капіталу. Стрімкий розвиток світової мережі Інтернет змушує її співробітників постійно удосконалювати діяльність, щоб довести конкурентоспроможність на ринку інформації, впроваджувати інновації, створювати власні інформаційні ресурси та нові бібліотечно-інформаційні послуги. У цьому контексті вагомого значення набуває демонстрація інформаційних можливостей ресурсної бази бібліотеки.

Сьогодні бібліотеки мають працювати на випередження, беручи участь в інноваційних процесах, і стати «третім місцем» у громадському просторі, де навчання проходить поруч з цікавим дозвіллям, є рівний доступ до інформації, зручні та сучасні сервіси. Бажано рекламувати та висвітлювати в засобах масової інформації, соціальних мережах приклади адвокаційних методів діяльності, які відображають не лише співпрацю з владними структурами, а й отримання вагової фінансової, матеріально-технічної підтримки бібліотечних закладів [48].

Якість нового продукту та сервісне підкріплення забезпечують диференційні переваги бібліотеки, унікальність її можливостей в умовах ринкових відносин.

Глобальні виклики сьогодення впливають на функціонування бібліотек, що позначається пошуком та освоєнням сучасних напрямів діяльності, вибором нових форм і методів роботи.

Тому сучасні бібліотеки ЗВО шукають матеріальну підтримку за допомогою грантових проєктів, тому що саме проєктна діяльність є креативною рушійною силою інноваційного розвитку, що дозволяє генерувати свіжі ідеї і втілювати їх у життя, забезпечувати реорганізацію та модернізацію бібліотек на новій реформаторській хвилі.

Грант – грошові або інші засоби, що передаються громадянами та юридичними особами, а також міжнародними організаціями для проведення

конкретних наукових досліджень, розробки законопроектів, підготовки кадрів та інших цілей на умовах, передбачених грантодавцем. Гранти надаються безоплатно і без повернення [81].

Суспільно-політичне, інтелектуальне, духовне піднесення наших днів знаменується для вчених і спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери напруженим пошуком свого місця в процесах оновлення України, шляхів ефективної модернізації галузі, прискорення розбудови інтегрованого національного інформаційного, наукового, освітнього і культурного простору, здатного бути ефективним інструментом розвитку людського капіталу, інновацій, консолідації суспільства.

Стратегічною метою повинна виступати кардинальна зміна самого характеру інформаційно-бібліотечної діяльності, піднесення її на більш високий, принципово інший, рівень, насамперед у її науково-технічному сегменті, у питаннях упровадження високоінтелектуальних, когнітивних технологій, які відповідають вимогам нинішнього, досить швидкого та драматичного переходу людства до шостого технологічного укладу. Цей перехід передбачає не поступовий, «сталий», а саме гостропроривний характер розвитку, що відповідає революційному характерові змін у науці, у виробництві й систематизації інформації, цілях та способах її використання[52].

Гранти передбачають надання ресурсів у вигляді безповоротної фінансової допомоги, благодійних внесків і добровільних пожертв, що мають цільове призначення та спрямовуються на вирішення певної суспільно значущої проблеми [38].

За допомогою грантів здійснюється необхідна підтримка проєктів, котрі не є прибутковими, але відіграють важливу роль у розвитку суспільства, міста або навчального закладу. Діяльність, що не отримує адекватного фінансування з боку держави, також може бути підтримана за допомогою грантів. Наприклад, некомерційні організації, що існують в країні, часто опираються на гранти як на основне або навіть єдине джерело

свого доходу (він необхідний для оплати приміщення і техніки, праці співробітників).

Одним із найбільших надавачів грантів у світі є Сполучені Штати Америки. Надання такої допомоги адмініструють 20 урядових агенцій через двосторонні та багатосторонні угоди. Одним із таких є Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). USAID здійснює свої проєкти в тісній співпраці з приватними добровільними організаціями США, американськими компаніями та іншими державними й міжнародними організаціями [38].

Найбільшим грантодавцем для України в 90-х роках XX століття та на початку 2000-х років були США, однак з початку 2000-х років це місце поступово займає ЄС та окремі його країни-члени. Іншими грантодавцями в Україні є Канада, Федеративна Республіка Німеччини, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, а також міжнародні організації, зокрема ООН та її дочірні організації [38].

Включення вітчизняних бібліотек у міжнародні програми і проєкти, посилення зв'язків у галузі забезпечення доступу до документів на основі нових інформаційних технологій, збільшення кількості особистих контактів визначає сьогодні зміни в практичній діяльності бібліотек усіх типів і видів[50].

Бібліотеки шляхом самовдосконалення, використання новітніх досягнень інформаційних технологій здатна самотійно, навіть у конкурентній боротьбі з поза бібліотечними інформаційними центрами, розв'язувати основні проблеми інформаційного забезпечення інтелектуальних і духовних запитів суспільства.

Те, що вітчизняні бібліотеки намагаються нині вийти на шлях, яким давно рухається світове бібліотечне співтовариство, заслуговує на всебічну підтримку з боку держави наукових інституцій і громадськості.

Міжнародні проєкти та зусилля бібліотеки, дають змогу створити цілісну систему нагромадження, опрацювання та поширення наукової

інформації, а також забезпечити більш дієве входження вітчизняної науки і освіти до європейського й світового науково-інформаційного простору.

Діяльність, що не отримує достатньо бюджетного фінансування, може бути підтримана і коштами грантів. Грантова фінансування може допомогти розв'язати чимало важливих питань розвитку територій, навчальних закладів, на які, зазвичай, не вистачає коштів у місцевих бюджетах.

Зазвичай грантові кошти становлять невелику частку фінансування потреб території в економічно розвинутих країнах. Натомість в Україні, де доступ до інших джерел фінансування є вкрай обмеженим, саме грантові інструменти часто мають вирішальне значення для фінансування різноманітних проєктів у сфері місцевого розвитку. Грантові інструменти також нерідко виконують супровідну та підтримувальну функцію щодо інших інструментів фінансування, зокрема інвестицій чи кредитів міжнародних фінансових організацій [61].

Виходячи з сьогоденних реалій, завдання розбудови й ефективного функціонування розвинутого національного науково-інформаційного простору є не тільки масштабним, а й комплексним. Воно вимагає тривалих, скоординованих зусиль держави й наукового співтовариства, здійснення послідовних, розрахованих на перспективу, кроків. Насамперед, слід зазначити, що його неможливо вирішити лише за допомогою законодавчого регулювання, або шляхом формування цільових державних науково-технічних чи культурних програм [53].

Для досягнення поставленої мети важливим є визначення стратегічних пріоритетів та поетапна їх реалізація шляхом їх здійснення узгодженої державної політики й суспільної ініціативи. При цьому великою помилкою, яка значною мірою дається взнаки тепер, було б підпорядкувати питання розвитку науково-інформаційного простору завданням підтримки однієї лише бібліотечної сфери, без органічної ув'язки її з науково-інформаційною діяльністю наукових установ та організацій, а також науково-інформаційних центрів і осередків різної відомчої приналежності й форми власності.

Найпоширенішим джерелом додаткових ресурсів неприбуткових, бюджетних організацій та соціально-значущих проєктів є благодійні фонди – донори, які надають допомогу у вигляді грантів.

Донори – це міжнародні організації, державні установи, комерційні структури, громадські некомерційні організації (релігійні, наукові тощо), приватні благодійні фонди або приватні особи, що надають громадянам та організаціям на некомерційній безповоротній основі необхідні додаткові ресурси різного виду, на цілі, які спрямовані в цілому на благо усього суспільства [61].

За видами допомоги, що надається, донори поділяються на тих, хто:

- надає гранти;
- виділяє стипендії на навчання;
- здійснює експертну (консультативну) допомогу;
- надає технології, обладнання тощо.

На сьогодні в Україні діє низка міжнародних та національних фінансових донорів, які надають підтримку громадським, державним, комунальним організаціям, закладам освіти.

Отже, історичний досвід засвідчує: вирішальним чинником розвитку суспільства завжди буде наука, технології та інновації. З огляду на це, основним завданням бібліотечних установ на сьогодні є розроблення та втілення інноваційної політики, спрямованої на якісно новий розвиток бібліотек, створення умов для їх інтеграції у глобальний інформаційний простір з конкурентоспроможними інформаційними продуктами, послугами, а також із сучасними засобами доступу до них.

Ефективна діяльність сучасної наукової бібліотеки з реалізації власних сутнісних та прикладних функцій практично не можлива без залучення додаткових матеріальних та людських ресурсів.

Така допомога, як гранти - є невід’ємною частиною сучасних глобальних і національних програм розвитку, а також інструментом

зміцнення людського потенціалу та створення необхідних умов для пришвидшеного розвитку.

Інформація про відкриті грантові конкурси поширюється обласними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, освітніми закладами, науковими бібліотеками, дипломатичними установами іноземних країн акредитованих в Україні.

1. Інформаційний центр «Window on America»

Останніми роками науковій бібліотеці МДУ вдалося реалізувати ряд партнерських проєктів із Посольством США в Україні. Це посприяло виходу ЗВО на новий, вищий рівень розвитку. У бібліотеці діє тренінговий центр, інформаційно-бібліотечний центр «Вікно в Америку». У рамках проєктів впроваджено ряд інноваційних послуг, які сприяють залученню нових користувачів та покращенню іміджу бібліотеки у громаді.

Інформаційно-ресурсний центр Window on America Mariupol був відкритий 24 жовтня 2018 року на базі наукової бібліотеки Маріупольського державного університету з метою надання актуальної інформації про США та поповнення фондів бібліотек англomовними виданнями. Місія Центру полягає в сприянні взаєморозумінню між народом США та України. Вони також інформують про американські програми допомоги та обміну, сприяють вивченню англійської мови [42].

Центри «Вікно в Америку» створюються у рамках партнерства між американським урядом та українськими бібліотеками. На сьогодні у різних регіонах України працює 29 центрів «Вікно в Америку». Зазвичай вони працюють у структурі публічних бібліотек, і лише 4 центри створені на базі бібліотек університетів: Маріупольського державного університету, Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Києво-Могилянської академії, Луганського національного університету ім. Т. Шевченка.

Центр «Вікно в Америку» - частина мережі аналогічних центрів не лише на території України, але й за її межами. В різних країнах світу подібні

центри мають різні назви, але здебільшого це американські куточки, розмішені у місцевих бібліотеках, вони мають однакові місії. Глобальність цього проєкту вражає, адже сьогодні по всьому світу успішно діють близько семисот центрів [33].

Відкриття центру на базі МДУ є закономірним результатом активної співпраці університету із Посольством США в Україні. Завдяки гранту Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні на факультеті філології та масових комунікацій МДУ була створена навчальна телестудія «МДУ-Медія». У 2016 році під час візиту до Маріуполя університет відвідав Посол США в Україні Джеффри Пайєтт, який зустрівся із керівництвом та студентами. У 2018 році проректор із міжнародних зв'язків МДУ, професор Микола Трофименко взяв участь у програмі Державного Департаменту США, націленої на знайомство керівників і лідерів громадської думки із процесом розробки політики зовнішньої та національної безпеки США [42].

Посольство забезпечує навчання працівників центрів «Вікно в Америку», щорічно організуючи семінари на місцях або в Києві. Деякі директори центрів «Вікно в Америку» відвідали Сполучені Штати за програмою Державного Департаменту «Міжнародні відвідувачі» або «Відкритий світ», що координується Бібліотекою Конгресу США. Під час цих візитів вони мали змогу ознайомитися з організацією роботи бібліотек у Сполучених Штатах, дізнатися про останні тенденції використання нових технологій у бібліотечній справі. Участь у цих програмах дала їм змогу отримати безпосередній досвід життя в Америці й допомогла ефективніше організувати роботу інформаційних центрів.

Заступник директора та координатор центру отримали вичерпну інформацію у Посольстві США щодо організації роботи Центру, грантових програм та використання інформаційних ресурсів. З практикою роботи Американських Центрів бібліотекарі ознайомилися під час відвідування America House Kyiv та Американської бібліотеки імені Віктора

Китастого у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», які відбуваються у Києві на базі America House [42].

Було створено декілька інформаційно-комунікаційних каналів Центру (e-mail, сторінка у Facebook, Instagram) та прийнято рішення висвітлення діяльності Центру на сайті та сторінках наукової бібліотеки в Facebook (рис. 3.2) та Instagram, на сайті наукової бібліотеки МДУ та на сайті університету[91].

Центр «Window on America Mariupol» – це місце зустрічей з представниками Посольства США в Україні, випускниками міжнародних програм. Тут проходять заняття з учасниками англomовних клубів, проводяться лекції, семінари, презентації, перегляди американських фільмів, літературні вечори, зустрічі з цікавими людьми, що сприяє кращому розумінню життя та цінностей народу Сполучених Штатів Америки.

Центр відкритий для усіх жителів міста. Призначення центру «Window on America Mariupol» – створити середовище зі сприятливою та дружньою атмосферою, де люди будь-якого віку й соціального статусу мають доступ до інформації про історію, урядування, суспільство та національні цінності Сполучених Штатів Америки.

Був організований книжковий фонд відповідно до бібліотечних вимог, книги були систематизовані за УДК та каталогізовані. Отже, на цей час кожен користувач має можливість за допомогою електронного каталогу в мережі Інтернет знайти інформацію щодо фонду центру. Крім того фонд розкривають книжкові виставки, наприклад, «In celebration of women's history months», «Family is everything» до Всесвітнього дня сім'ї тощо. В Центрі експонуються книжкові виставки, які знайомлять відвідувачів з творчістю американських письменників, наприклад, «April 2 International Children's Book Day». Також онлайн діє рубрика OPEN BOOK, яка щотижня розповідає про книги з фонду [42].

Основна цільова аудиторія Центру, яку планувалось охопити спочатку, це здобувачі, у тому числі іноземні, викладачі; школярі, вчителі; бібліотекарі.

Для цих груп були проведені презентації центру, його можливостей, налагоджені контакти та створені попередні домовленості щодо співпраці. Так, для бібліотекарів міста була проведена презентація Центру в рамках круглого столу «Книга в бібліотечному просторі: нові та традиційні формати», для містян проведена презентація центру на фестивалі «Маріупольська книжкова толока - 2018», знайомство учнів Маріупольського міського ліцею з ресурсами Центру відбулося під час заходів до Всесвітнього дня навколишнього середовища тощо.

В центрі надають інформацію про США: історію, уряд, суспільство та цінності, використовуючи інформаційні ресурси, рекомендовані Посольством США. До кожного заходу підбирається відповідна англomовна література. До Дня незалежності України була розроблена виставка «Україна-США: роки дружньої співпраці». Жваво та весело пройшла у квітні під час Маріупольської книжкової толоки – 2018 вікторина з історії США «The USA Quiz»: усі учасники, хто надав правильну відповідь, отримали в якості призу книги, видані за підтримки Посольства США в Україні [91].

Низка заходів була пов'язана з підвищенням ролі жінок у суспільстві, подоланням гендерної нерівності. Цій темі були присвячені книжкова виставка «In celebration of women's history months: 10 influential american women», семінар для студентів МДУ «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав та можливостей всіх жінок та дівчат» та перегляд фільму «Freeheld» присвяченому правам жінок LGBTQ+ у США з обговоренням по закінченні. Ілюстративні матеріали Дани Рвани «Більше ніколи поза увагою: жінки, які стикаються з множинними формами дискримінації», що були надані ООН Жінки в Україні та Америка Хаус в Києві, стали основою виставки, що отримала ряд відгуків від студентів МДУ [42].

Одна з цілей роботи Центру – виховання свідомих громадян, з яких складається сильне громадянське суспільство. Проблема внутрішньо переселених громадян була присвячена фотовиставка Анастасії Власової «Батьківщина у вигнанні» (від America House) про долю кримських

переселенців. Результатом співпраці з кафедрою «Рационального природокористування та охорони навколишнього середовища» МДУ стала низка заходів до Всесвітнього дня навколишнього середовища для студентів МДУ та ліцеїстів Маріупольського міського ліцею, наприклад, форум «Beat Plastic Pollution», який включав в себе обговорення проблематики, перегляд тематичних відеороликів та інформаційних матеріалів сайту ООН. Також Window on America Mariupol приймало участь у екочеленджі з очищення природи від пластику та зайняло перше місце, та учасники челенджу отримали екоподарунки [91].

В рамках напрямку діяльності «Академічна доброчесність» було розроблено новий розділ сайту наукової бібліотеки МДУ – «Академічна доброчесність», організований методичний семінар для бібліотекарів ЗВО м. Маріуполь «Academic Integrity: роль бібліотек ЗВО», з доповіддю «Формування академічної доброчесності в ЗВО» працівники виступали на:

- міжкафедральному навчально-методичному семінарі з питань академічної доброчесності для викладачів економіко-правового факультету;
- навчально-методичному семінарі з питань академічної доброчесності для викладачів та магістрів історичного факультету;
- засіданні «Школи педагогічної майстерності викладачів»;
- засіданні Вченої ради факультету філології та масових комунікацій;
- курсах підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Через «Вікно в Америку» розповсюджуються публікації Бюро міжнародних інформаційних програм Державного Департаменту США, інформують про американські програми допомоги та обміну.

Майже кожного місяця Window on America Mariupol відвідують почесні гості в рамках візиту до МДУ різних міжнародних делегацій з США, Франції, Туреччини, Болгарії, Нідерландів, Угорщини та Естонії, Греції, Латвії, Польщі.

На постійній основі у центрі працюють 3 клуби з вивчення англійської мови - THE ENGLISH SPEAKING MOVIE FANS CLUB, ENGLISH

SPEAKING CLUB KIDS, ENGLISH SPEAKING CLUB TEENS. У клубах викладають професійні вчителі з англійської мови, які роблять це у якості волонтерів центру. Заняття з англійської відбуваються безкоштовно і їх може відвідати будь-хто, потрібно лише заздалегідь записатися [42].

Також два рази на тиждень працює Арт-майстерня творчих ідей з професійним викладачем, де ви маєте нагоду займатися творчістю.

Співробітники центру виконують наступні функції:

- відповідають за грантову/проектну діяльність;
- здійснюють планування та звітування;
- ведуть облікові документи;
- реєструють та обслуговують користувачів;
- координують роботу центру з науковою бібліотекою МДУ, центрами «вікно в Америку» в регіонах України та з Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні, волонтерами тощо;
- здійснюють довідкове обслуговування, в т.ч. через онлайн-сервіси;
- проводять консультації та тренінги з користування профільними Інтернет-ресурсами;
- представляють центр та його сервіси в Інтернеті;
- допомагають у каталогізації ресурсів;
- забезпечують збереження фондів та техніки.

Отже, центр вже продемонстрував свої можливості для задоволення потреб широкої університетської аудиторії. Він став осередком американської культури в Україні. Центр «Вікно в Америку» організовує багато заходів – лекцій, семінарів, вікторин, які надають можливість користувачам українцям більше дізнатися про Сполучені Штати та вдосконалити знання англійської мови. Загальна кількість відвідувачів «Вікно в Америку» за рік – 23 000 осіб.

Бібліотечні проекти можна вважати інноваційним видом бібліотечного обслуговування, що розвивається в контексті адаптації бібліотечної

діяльності до специфіки інформаційного етапу розвитку суспільства та початку формування «суспільства знань».

2. *«Window On America on the Go»*

Ще один проєкт, який реалізувала наукова бібліотека МДУ у 2019 році – «WOA on the Go»: професійна підтримка персоналу бібліотек переміщених університетів».

Проєкт включає програму заходів для надання навчально-методичної та інформаційної допомоги переміщеним університетам в м. Маріуполь, професійної підтримки бібліотек.

Програма розрахована на бібліотекарів, викладачів та здобувачів переміщених університетів і включає як очні, так і дистанційні форми навчання. Проєкт реалізується у партнерстві з університетськими та публічними бібліотеками Донецької і Дніпровської областей, центрами та громадськими організаціями. Реалізація проєкту сприяє інтеграції переміщених осіб в Україні та України в європейське співтовариство, підвищенню якості життя, забезпеченню рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання.

Проєкт сприяє зміцненню партнерських стосунків між переміщеними університетами у Маріуполі та університетами Маріуполя, між центрами «Mariupol Window on America Center» та «Вікном в Америку» Дніпровської обласної наукової бібліотеки.

Цей проєкт має вплив на забезпечення якісної вищої освіти в Маріуполі через професійний розвиток бібліотекарів переміщених університетів, утворення університетської спільноти з сформованими принципами культури академічної доброчесності та володінням технологією пошуку освітньої інформації.

Таким чином, Проєкт підтримує цілі Посольства США в Україні (стійкість, реформи) через сприяння інтеграції переміщених осіб, формування сильного громадянського суспільства та підтримки західної траєкторії розвитку України.

Завдання проєкту:

- надання методично-навчальної та інформаційної допомоги бібліотекарям переміщених університетів для забезпечення їх професійного розвитку та активної участі в процесах реформування університетів;
- долучення бібліотекарів переміщених університетів до бібліотечної спільноти Маріуполя;
- просування американської літератури та читання;
- засвоєння принципів академічної доброчесності та технології пошуку освітньо-наукової інформації у студентської молоді й викладачів переміщених університетів;
- надання студентської молоді переміщених університетів інформації щодо використання в навчанні MOOC та щодо освітніх і стипендіальних програм США для іноземних студентів;
- ознайомлення бібліотечних фахівців, викладачів і студентів переміщених університетів з основами медійної грамотності, дотриманням норм інтелектуальної власності;
- ознайомлення з документальними, інформаційними та електронними ресурсами Mariupol Window on America Center.

Проєкт розрахований на викладачів, студентів та бібліотекарів переміщених університетів Донецького державного університету управління, Донецького національного медичного університету, Донецького юридичного інституту, бібліотекарів НТБ Приазовського державного технічного університету та Центральної бібліотеки ім. В. Г. Короленка.

Проводити навчання будуть співробітники Посольства США в Україні, Education USA, науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету, Дніпровської обласної наукової бібліотеки, Mariupol Window on America Center, наукової бібліотеки Маріупольського державного університету.

У рамках цього проєкту були проведені такі заходи як: (рис.3.3)

- Онлайн-доповідь «Професійний розвиток бібліотекарів: сучасні можливості», де було проведено ознайомлення з сучасними можливостями професійного розвитку бібліотекарів переміщених університетів;
- Презентація ресурсів та послуг Mariupol Window on America Center, де ознайомили з ресурсами Центру та можливостями їх використання в професійній діяльності. Слухачі центру мали змогу ознайомитись з художньою літературою, книгами про освіту, історію та культуру США, методику викладання англійської мови, одержати безкоштовний доступ до англійськомовних повнотекстових баз даних, ресурсів мережі Інтернет, вдосконалити англійську мову та вільно спілкуватися;
- Презентація «Ефективна організація заходів в бібліотеці», за допомогою якої слухачі ознайомилися з методикою організації заходів на прикладі діяльності Центру «Вікно в Америку» Дніпровської обласної наукової бібліотеки;
- Тренінг з проведення Speed English. «Лінгвокраєзнавство як інструмент виховання під час вивчення англійської мови», який ознайомив слухачів з методиками та ресурсами вивчення англійської мови;
- Лекція-презентація «Культура академічної доброчесності: що має знати студент», мета якої була протидія плагіату, правила цитування, неприпустимість списування та інших проявів недоброчесності;
- Онлайн-презентація «Можливості «Education USA», мета-ознайомлення з особливостями американської системи освіти та процесу вступу до навчальних закладів США для іноземних студентів;
- Лекція-презентація «Пошук якісної інформації в Інтернеті» з метою ознайомити студентів з принципами та технологією пошуку якісної освітньо-наукової інформації в мережі Інтернет та напрацювати вміння критичного ставлення до інформації;
- Онлайн-розмова «Англійськомовні бази даних для наукових досліджень (eLibraryUSA)». Мета: Ефективне використання англійськомовних баз для пошуку наукової інформації.

– Обговорення «Працюємо з МООС». Мета - ознайомлення з додатковими джерелами освітньої інформації.

Бібліотека має бути активною у формуванні медіаграмотності населення, спонукати користувачів до критичного мислення та ефективного використання усіх видів інформації, протистояти ворожій інформаційній експансії, рекомендувати авторитетні та офіційні джерела інформації, забезпечувати повноту і неупередженість інформації, створювати і підтримувати об'єктивне медійне середовище в Україні. За допомогою проєкту «Window On America on the Go» користувачі центру підвищили свій рівень медіаграмотності та навчилися справлятися з інформаційним потоком.

3. *«Екологічно чистий Маріуполь»*

У 2021 році наукова бібліотека МДУ також виграла грант на новий проєкт, який ще тільки буде реалізовувати у 2022 році.

Цільова аудиторія цього проєкту – студенти, студентська рада МДУ.

У 2021 році бібліотека в рамках проєкту вже провела 11 заходів. Заходи, які ще будуть – медіа-презентація, книжкова виставка, акція і зустріч з керівником екологічної комісії Міської ради Маріуполя, дискусія.

Очікувані результати цього проєкту – формування екологічної культури у студентської молоді та навичок до дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

У рамках проєкту є такі програми як:

1. «Доброчесність в освіті».

Цільова аудиторія цієї програми – здобувачі вищої освіти та викладачі МДУ.

Під час програми будуть проведені медіа-презентація, книжкова виставка, семінари, тренінги.

Очікувані результати від програми - дотримання принципів академічної доброчесності, запобігання плагіату, формування наукової етики у студентської молоді.

2. «Медіаграмотність як обов'язковий навичок XXI століття».

Цільова аудиторія цієї програми – школярі старших класів ЗОШ, ліцеїв м. Маріуполя.

Заходи в рамках програми - ігри, спілкування, медіа презентація, книжкова виставка.

Очікувані результати – обізнаність школярів та ліцеїстів в питаннях медіа грамотності та спроможність ці знання використовувати на практиці.

3. «Startup для молоді, як інструмент розвитку».

Аудиторія програми – здобувачі вищої освіти економічних спеціальностей МДУ.

Заходи в рамках програми- медіа-презентація, лекція, дискусія, бізнес-гра.

Очікувані результати - обізнаність у питанні як відкривати власне діло з нуля.

4. «Програмування. Протидія дезінформації».

Цільова аудиторія – здобувачі вищої освіти та внутрішньо переміщені особи.

Заходи – практикуми з питань медіаграмотності.

Мета заходів – залученість громадян до демократичного суспільства та стійкість до російської дезінформації.

Очікувані результати - критичне мислення як основна навичка для виявлення фальшивих новин; учасники отримають знання та змінять поведінку при споживанні новин та іншої інформації.

5. «Екологія».

Цільова аудиторія – здобувачі вищої освіти активісти НУО.

Заходи програми – лекція, дискусія та акція «Чисте місто».

Мета заходів – побудова кращого та стійкого майбутнього для місцевої громади: вирішення екологічних проблем у Маріуполі.

Очікувані результати - знання екологічних проблем у місцевій громаді; розуміння ролі кожного учасника у побудові нового екологічного середовища.

6. «Інтелектуальна власність. Академічна доброчесність: протидія корупції в освіті та повага інтелектуальної власності».

Цільова аудиторія програми - здобувачі вищої освіти першого курсу МДУ.

Заходи програми – інтерактивні навчальні заняття.

Мета заходів – ознайомлення з такими питаннями як заяви про університетську місію, політику, процедури та кодекси честі; уникнення плагіату та шахрайства, серед інших видів поведінки, пов'язаних із неправомірною поведінкою; міжнародні правила цитування тощо.

Очікувані результати - підвищення обізнаності щодо поведінки честі та створення прихильності та демонстрація чесної та моральної поведінки в академічній обстановці.

Необхідно розуміти, що інноваційний розвиток - не мода і не кінцева мета діяльності бібліотек, а стратегічний напрямок та фактор їхнього розвитку.

Інновації в бібліотеці - не лише умова та інструмент її розвитку, а й засіб підвищення корисності діяльності бібліотеки, рівня якості соціального блага, яке вона надає суспільству та конкретним споживачам.

Висновки до розділу 3

Бібліотеки – найпоширеніший соціальний інститут у світі, що гарантує сталий розвиток демократичного суспільства. Їхня діяльність спрямована на задоволення найрізноманітніших потреб усіх категорій населення.

Таким чином, сьогодні бібліотека і як інституція, і як простір переживають трансформації, пов'язані з викликами часу, відтік фізичних користувачів та збільшення користувачів віртуальних, зміна характеру та носіїв знання, зміна цінностей і стилів життя.

Бібліотечна діяльність спрямована на розвиток самих бібліотек та їх фондів та обслуговування користувачів. Але розвиток бібліотек має на меті формування та забезпечення ефективного функціонування національного інформаційного простору як однієї з засад існування й розвитку національної спільноти і громади.

Бібліотека покликана розуміти поточні та прогнозувати перспективні інформаційні потреби користувачів, створювати і надавати відповідні послуги. Головне в роботі бібліотеки – модернізація змісту її діяльності.

Успішному навчально-виховному процесу та науково-дослідній діяльності у вишах сприяє оптимально організована робота їхніх бібліотек, яка зосереджена на формуванні та використанні інформаційних ресурсів; удосконалене обслуговування користувачів різних категорій; запровадженні технології автоматизованих і бібліотечно-інформаційних процесів; ефективне управління інформаційно-бібліотечним обслуговуванням; комплектувані та організовані фонди у бібліографічній діяльності бібліотек.

Потребою часу стала необхідність перетворення бібліотеки у багатофункціональний простір, що зацікавить сучасних відвідувачів, надасть можливість доступу для різних груп населення, стане платформою для їх ініціатив, справжнім центром спільнот.

Саме Mariupol Window on America Center став реалізованою моделлю публічної книгозбірні з широким набором сервісів і ресурсів, що виступає платформою для ініціатив громади. Функціональний аналіз діяльності Центру дає можливість зробити висновок про сформований на цей час окремий напрям діяльності та необхідності виокремлення в перспективі відповідного сектору наукової бібліотеки Маріупольського державного університету.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи стан розвитку бібліотечної діяльності ЗВО, встановлено що робота в бібліотеці ставить працівника перед потребою постійного оновлення знань, оволодіння новими технологіями. Бібліотекарі НБ МДУ систематично підвищують професійну майстерність, беручи участь у семінарах, оглядах спеціальної літератури, науково-практичних конференціях, географія яких дедалі розширюється, й інших заходах. У свою чергу, наукова бібліотека Маріупольського державного університету виступає організатором проведення конференцій, семінарів та вебінарів на своїй базі, в тому числі й міжнародних.

Під час аналізу нормативно-правової бази грантової політики в бібліотечній діяльності, зроблено висновок, що на даний час грантова підтримка бібліотек тільки починає свій розвиток в українських закладах вищої освіти, тому правова база налічує не більше десяти позицій. Вважаємо, що в Україні треба більше розвивати та запозичувати іноземний досвід грантових та інноваційних проєктів в іноземних ЗВО.

Питання інноваційної діяльності впровадження інновацій та управління ними в бібліотечній діяльності далекий від рішення, але для виходу з кризового стану бібліотекам можна і потрібно застосовувати напрацювання інноваційного менеджменту, які можуть стати організаційним механізмом ефективного управління.

Як наголошував американський вчений-економіст П. Друкер, «щоб мати майбутнє, потрібно бути готовим зробити щось нове».

Звичайно, провідні бібліотеки України швидко перетворюються на електронні інформаційні центри принципово нової якості. Однак, цей процес вимагає підтримки. Оволодіння принципами, функціями, технологіями проєктного менеджменту є однією із заporук прискорення перетворень у бібліотеках, їх розвитку та інтеграції у світовий інформаційний простір. Тому

актуальність кваліфікаційної роботи обумовлена активним впровадженням проєктів та ініціатив у практику роботи бібліотек, спрямованих на налагодження, зміцнення, збереження та підтримку установи.

Отже, за результатами дослідження ми дослідили грантову систему підтримки наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. За 4 роки, працівники наукової бібліотеки змогли отримати 3 грантові підтримки від закордонних фондів, і я вважаю що це дуже гарний результат. За допомогою копіткої роботи наукової бібліотеки Маріупольський державний університет став четвертим в Україні університетом, на базі якого працює центр «Вікно в Америку».

Центр «Вікно в Америку» відкритий у 2018 році для надання актуальної інформації про США та поповнення фондів бібліотеки англomовними виданнями. Його місія полягає у сприянні взаєморозумінню між США та Україною. Це досягається шляхом надання інформації про США: їх історію, уряд, суспільство та цінності, забезпечення доступу до ресурсів Інтернету. Також інформують про американські програми допомоги та обміну.

Працівники центру постійно відвідують семінари, конференції, лекції або вебінари для покращення своєї кваліфікації, дізнаються про останні тенденції використання нових технологій у бібліотечній справі та допомозі у ефективному організуванні роботи інформаційного центру.

У 2019 році працівники центру написали ще один проєкт, який отримав грантову підтримку - «Window On America on the Go». Ціллю проєкту була професійна підтримка бібліотекарів переміщених університетів та інформаційна підтримка студентської молоді і викладачів переміщених університетів у м. Маріуполь через проведення дводенних навчально-методичних та інформаційних навчань.

В наш час складно не «заблукатися» в інформаційному потоці, або відрізнити фейкові новини. Тому проєкт забезпечує розвиток

медіаграмотності у населення; ознайомлює з різними документальними, інформаційними та електронними ресурсами.

У 2021 році наукова бібліотека також отримала грантову підтримку, але проєкт буде тільки реалізовуватися в 2022 році. Тому ми можемо говорити тільки про очікувані результати.

Проєкт «Екологічно чистий Маріуполь» по назві може показати що направлений на вирішення проблем екологічного порядку, який в Маріуполі дуже потрібний. Але в програмі проєкту можна знайти такі теми як: медіаграмотність, доброчесність, стартап, програмування, протидія дезінформації, інтелектуальна власність, і звісно ж екологія.

Проєкт охоплює майже всі питання, в яких повинні бути освідомленні здобувачі вищої освіти. Тому що, без знання медіаграмотності або доброчесності не можна випускати такого фахівця. Екологія дуже «наболівша» тема нашого міста, тому основи як треба оберігати наше навколишнє середовище необхідно. Протидія дезінформації також проблема нашого міста, і «молоді уми», які користуються інформацією з мережі інтернет, повинні в ній розбиратися. Стартапи – це такі ж самі інновації, а вони завжди і всюди потрібні.

Під час розгляду структури наукової бібліотеки Маріупольського державного університету, зроблено висновок, що замало одного інформаційного центру на всю бібліотеку для написання грантових проєктів. Для перспективного розвитку наукової бібліотеки за допомогою грантової підтримки, вважаємо, треба розширитися та зробити ще один центр. Хоча, незабаром, до Маріупольського державного університету приєднаються ще один університет та декілька коледжів, тому може під час реорганізації, наукова бібліотека розширить свою структуру.

Відсутність нових ідей – показник неблагополуччя колективу. Якщо ми усвідомлюємо цю істину, то отримаємо і сильні професійні кадри, і високий суспільний престиж бібліотеки, і задоволення від роботи, тобто все те, чого прагнемо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш С. Паблік рилейшнз як інструмент маркетингової комунікації бібліотеки. Вісник Книжкової палати. 2010. № 6. С. 30—33.
2. Башун О. В. Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек. Донецьк : Донец. ОУНБ, 1999. 204 с.
3. Берестова Т.Ф. Библиотека как элемент информационного пространства (к разработке концепции). Библиотековедение. 2004. №6. с.43—51.
4. Библиотеки в меняющемся мире. Интервью акад. А.С. Онищенко; записала А. Таран. Зеркало недели. 2001. №44. С.14.
5. Білоус В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : методичні рекомендації. Вінниця : [б. в.], 2014. 80 с.
6. Борисова О.О. Библиотечно–библиографическая реклама. Библиография. 2003. №3. С.103
7. Бюджетний кодекс України № 2456–VI від 08.07.2010 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, №50—51, ст.572.
8. Василенко О. М., Добко Т. В., Зайченко Н. Я. Інформаційно–комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія. НАН України, Нац. б–ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с.
9. Василик Л. Є. Новітні форми редакційного маркетингу: крос–медійний аспект . Наукові записки Інституту журналістики. 2014. Т. 57. С. 114—118.
10. Вилегжаніна Т. Менеджмент бібліотеки в сучасних умовах: розподілене керівництво і відповідальність. Бібл. планета. 2009. №1. С.5—7.

11. «Вікно в Америку». Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/window-america-centers-uk/> (дата звернення: 02.12.2021)
12. Волохин О. М. Мобильные технологии современной библиотеки: новый сервис, практический опыт, перспективы. Науч. и техн. б-ки. 2006. № 1. С. 79—87.
13. Воскобойнікова–Гузєва О. В. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно–інформаційної сфери. Бібліотечний вісник. 2014. № 4 . С. 3—7.
14. Воскобойнікова–Гузєва О. В. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. Бібліотечний вісник. 2016. № 1. С. 12—17.
15. Гапченко П. Б. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. 2. Березень 1917–1943 р. Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2001. 115 с.
16. Гаращенко О. Партнерство бібліотек та громадських організацій заради інтересів місцевої громади. Бібл. форум України. 2007. № 4. С. 36—39.
17. Гранчак Т. Ю. Соціокультурний дискурс російських національних бібліотек як джерело визначення пріоритетних маркерів національної пам'яті. Бібліотечний вісник. 2015. № 4 (228). С. 14—22.
18. Давидова І. Соціально–комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку. Бібліотечний вісник. 2014. № 6. С. 8—12.
19. Дей М. О. Управління науковими проектами: особливості написання успішної заявки на грант. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 1. С. 212—215.

20. Добко Т. Електронні інформаційні ресурси провідних бібліотек Європи: можливості використання. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2007. Вип. 19. С. 154—163.
21. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень у бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2005. № 1. С. 22—29.
22. Дубровіна Л.А., Онищенко О.С., Горовий В.М. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.
23. Езова С.А. Дискурс о библиотечном пространстве. Научные и технические библиотеки: Ежемес. сб. по вопросам теории и практики библиотечного дела. 2006. №9. С.5
24. Жадько Н. В. Проектное развитие библиотек. М.: Елена, 2000.96 с.
25. Жарков А.Д. Теория и технология культурно–досуговой деятельности: Учебник для студентов вузов культуры и искусств. М.: Издательский Дом МГУКИ, 2007. 480 с.
26. Ильганаева В.А. Гармонизация культурной среды в условиях информатизации общества. Х., 1999. 34с.
27. Каптерев А.И. Информатизация социокультурного пространства. М.: ФАИР–ПРЕСС, 2004. 507 с.:
28. Киричок И. Вузовское виртуальное сообщество: миссия библиотеки в социальных сетях. Бібл. форум України. 2014. № 3. С. 19.
29. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року): Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/252-dokumenty/dokumenty-uba/3089-kontseptsii-iakisnykh-zmin-bibliotek-zadlia-zabezpechennia-staloho-rozvytku-ukrainy-do-2025-roku> (дата звернення: 02.12.2021)

30. Костенко Л. Й. Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матеріали міжнар. наук. конф. 8 – 10 жовт. 2013 р., Київ. 2013. 415 с.
31. Лазоренко Ю. Маркетинговий складник діяльності наукових бібліотек аграрних вишів. Бібліотечний вісник. 2013. № 4. С. 17—24.
32. Лемківський К. Бібліотека вищого навчального закладу – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу на сучасному етапі. Вища школа. 2008. №5. С.33—41.
33. Лискова К. "Вікно в Америку" – простір можливостей: проєкт співпраці Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна і Посольства США в Україні. Бібліотечний вісник. 2020. № 3. С. 48—49.
34. Лобузіна К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно інформаційній діяльності : монографія . НАН України, Нац. б–ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2012. 252 с.
35. Маніфест Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи», прийнятий Президією УБА 7 липня 2015 р. URL: https://ula.org.ua/images/documents/3133/manifest_last.pdf (дата звернення: 02.12.2021)
36. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в епоху розвитку технологій Web 3. Вісн. Кн. палати. 2015. № 7. С. 18—20.
37. Маркова Т.Б. Библиотека как феномен культуры : автореф. дис. на канд. филос. наук: 09.00.13. 22015. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/markova-tb/biblioteka-kak-fenomen-kultury> (дата звернення: 02.12.2021)
38. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: практичний посібник : у 5 част. / під заг. ред. Н. Балдич та ін. К., 2020. Част.1. 104 с.
39. Міщенко Г. Г. Маркетинг і бібліотека. К. : НІБ України, 2004.94 с.

40. Мурашко О. Ю. Социальное партнерство как фактор успешной деятельности библиотек : науч.–метод. пособие. М. : Литера, 2008. 132 с.
41. Мухамед'яров Н. Н. Соціальне партнерство – інноваційний напрям взаємодії бібліотеки в соціокомунікаційному просторі здорового способу життя. Вісн. Харк. держ. акад. культури. 2011. Вип. 32. С. 181—189.
42. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету URL: <http://slibr.mdu.in.ua/> (дата звернення: 02.12.2021)
43. Онищенко О. Бібліотека і «цифрове» покоління: [нова ситуація – нові форми роботи]. Бібліотечний вісник. 2016. № 5. С. 3—6.
44. Онищенко О. С. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2011. 232 с.
45. Онищенко О. С. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. Бібліотечний вісник. 2015. № 6. С. 3—7.
46. Пашкова В. С. Роль бібліотек у розвитку громадянського суспільства. Бібл. форум України. 2006. № 1. С. 4—16.
47. Підтикан О.О. Грантові програми в сучасних бібліотеках. Феномен бібліотек в сучасному світі : зб. мат. II Всеукраїнської наук.– практ. конф. з міжнародною участю, м. Маріуполь, 30.09. 2021 р. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 194—195
48. Підтикан О.О. Грантові програми: особливості реалізації. Феномен культури постглобалізму : зб. мат. I Міжнар. наук.–практ. конф., м. Маріуполь, 27.11.2020 р. : у 2 ч. Маріуполь : МДУ, 2020. – Ч. II. С. 118—119.
49. Половничак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2014. Вип. 39. С. 58—68.
50. Попик В. Нові обрії інтеграції національного науково–інформаційного простору. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2015. Вип. 41. С. 11—25.

51. Попик В. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору. Бібліотечний вісник. 2015. № 5. С. 3—9.

52. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. Бібліотечний вісник. 2015. № 3. С. 3—11.

53. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95–ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 7, ст.45.

54. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання діяльності Українського культурного фонду: Закон України від 03.07.2018 №2481-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №36, ст. 274.

55. Про затвердження Змін до Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 28.21 2021. № 111/35733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-21#Text> (дата звернення: 02.12.2021)

56. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40–IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266.

57. Про культуру: Закон України від 14.12.2021 № 2778–VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 24, ст.168.

58. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 №848- VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 3, ст.25.

59. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 №108/95–ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121.

60. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.12.2021)

61. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018./ упоряд.: Зінченко А., Саприкіна М. К.: Юстон, 2017. 52 с.
62. Рубан А. Науково–методичне забезпечення формування інформаційної культури. Вісн. Кн. палати. 2006. №7. С. 19—21.
63. Рубакин Н.А. Заметка об исторических книжках для народа. Историческое обозрение. Спб., 1891. Т.3. с. 154—171.
64. Скаченко О.О. Трансформація інноваційно–методичної діяльності бібліотеки університету. Вісн. Одес. нац. ун–ту. Сер. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2015. вип. 1. С. 154—161.
65. Скарнь В. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку. Вісн. кн. палати. 2003. № 4. С. 24—26.
66. Справочник библиотекаря / за ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. СПб.: Профессия, 2001. 448 с.
67. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#n8> (дата звернення: 02.12.2021).
68. Сусллова И. М., Ключев В. К. Менеджмент библиотечно–информационной деятельности: учеб. для вузов культуры и искусств. Моск. гос. ун–т культуры и искусств. СПб.: Профессия, 2009. 600 с.
69. Сусллова И. М. Менеджмент в современной библиотеке: науч.–метод. пособие. М. : Либерия, 2004. 176 с.
70. Сусллова И. М. Проектная деятельность библиотек : научно–практическое пособие. Москва : Фаир–Пресс, 2005. 176 с.
71. Тарасенко Н. В. Проектна діяльність у бібліотечному обслуговуванні. Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали VI Міжнар. наук.–практ. конф., (Львів, 10.09.2015 р.). Львів : Вид–во Львів. політ., 2015. С. 312—316.
72. Татарчук Л. М. З досвіду впровадження технологій штрихового кодування в Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці

Української академії аграрних наук. Вісник Книжкової палати. 2009. №12. С.21—23.

73. Текст вебинара «Как найти грантодателя и написать успешную заявку на грант?» URL: <https://caperc.org/tekst-vebinara-kak-nayti-grantodatelya-i-napisat-uspeshnuyu-zayavku-na-grant> (дата звернення: 02.12.2021).

74. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / Укр. бібл. асоц., НАКККиМ, К. : Самміт-книга, 2012. 88 с.

75. Чачко А. С. Комунікативістика в системі гуманітарного розвитку сучасної бібліотеки. Вісн. Кн. палати. 2004. № 1. С. 30—32.

76. Чернявська О.В., Соколова А.М. Фандрайзинг: нав. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 188 с.

77. Шемаєва Г. В. Проектний менеджмент в галузі інформаційно-бібліотечної діяльності. Бібл. вісн. 2006. № 9. С. 17—20.

78. Шрайберг Я. Л. Мировые тенденции развития библиотечно-информационной сферы и их отражение на пространстве СНГ. Научные и технические б-ки. 2005. № 1. С. 25—47.

79. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная среда. Науч.-техн. информ. Сер. 2. 1976. № 1. С. 3—6.

80. Щирикова Л. Д. Социально-ориентированная проектная деятельность в библиотеке : науч.- практ. пособие. М. : Литера, 2010. 96 с.

81. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко. К: Українська енциклопедія в.м. М.П.Бажана, 1998. Т.1. 672 с.

82. Яновский А. М. Информация — товар рыночный. Науч.-техн. информ. Сер. 1. 1999. № 6. С. 12—14.

83. Ярошенко Т. О. Україна у Світовій цифровій бібліотеці: будуємо глобальне партнерство. Бібліотечний форум України. 2010. № 3. С. 29—30.

84. Ally M., Needham G. M-libraries Three: Transforming Libraries with Mobile Technology. Facet Publishing, 2012. 206 p.
85. Arlitsch K., Clark J. A. Demonstrating library value at network scale: leveraging the Semantic Web with new knowledge work. *Journal of Library Administration*. 2014. T. 54. №. 5. С. 413—425.
86. Cuddy C. Using PDAs In Libraries: A How-To-Do-It Manual. Neal-Schuman Publishers, 2005. 145 p.
87. Griffey J. Mobile Technology and Libraries. Published by NealSchuman Publishers, Inc. 100 William St., Suite 2004 New York, NY. 115 p.
88. Hahn J. iPhone Application Development: Strategies for Efficient Mobile Design and Delivery. Chandos Publishing, 2011. 158 p.
89. Kraiger J. The Art of Grantsmanship. URL: <https://www.hfsp.org/sites/default/files/webfm/Communications/The%20Art%20of%20Grantsmanship.pdf> (дата звернення: 02.12.2021).
90. Rubin R. E. Foundations of Library and Information Science. New York: Neal-Schuman Publishers, Inc., 2004. 495 p.
91. Window on America Mariupol. URL: <https://www.facebook.com/woamariupol/> (дата звернення: 02.12.2021).

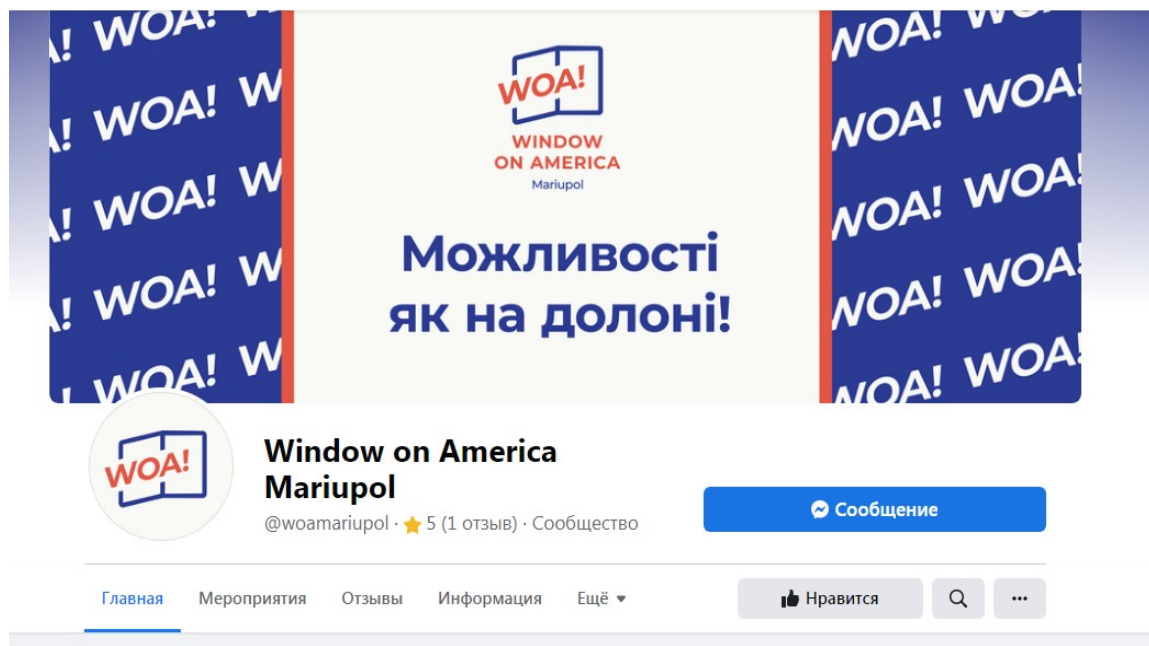
ДОДАТКИ

Додаток А

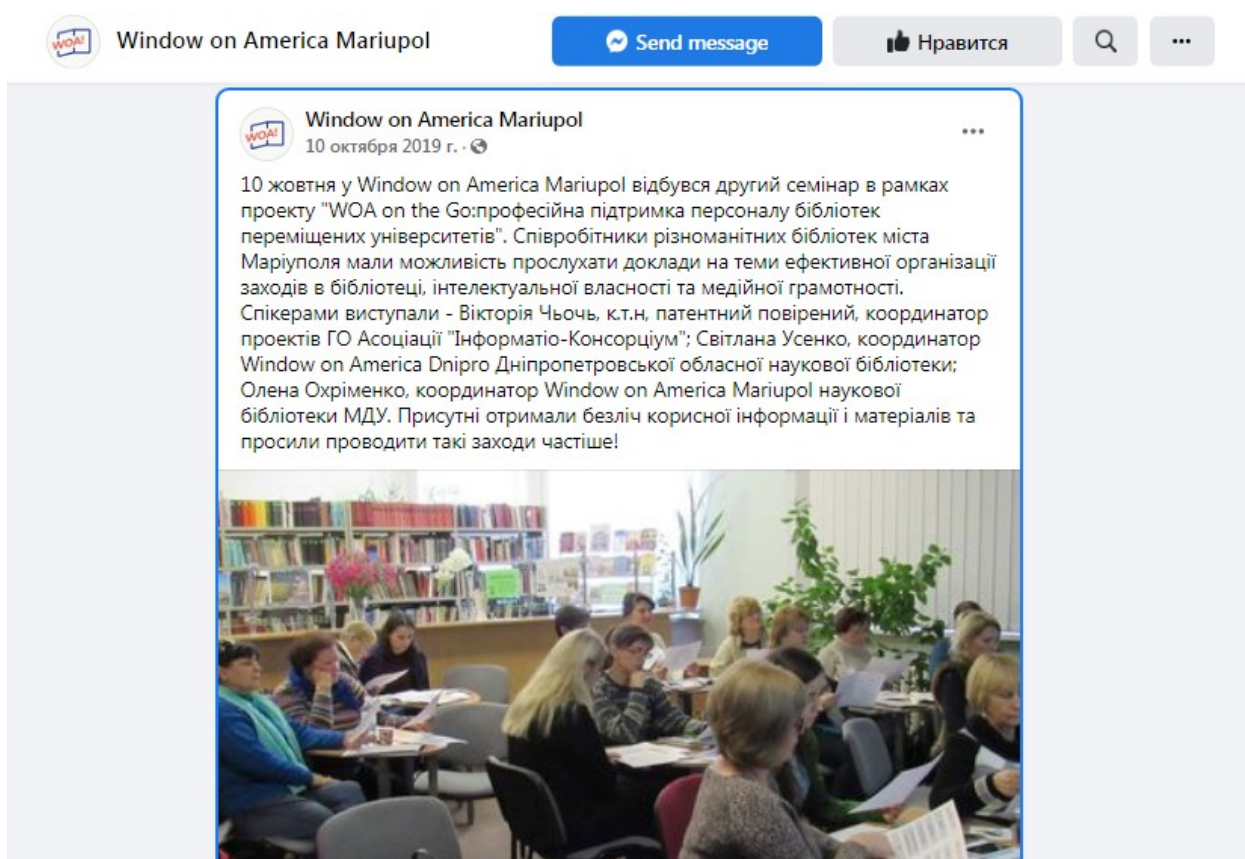
Рис. 3.1 Структура наукової бібліотеки Маріупольського державного університету

Додаток Б

Рис. 3.2 Веб-сайт інформаційного центру «Window on America Mariupol» у Facebook

Додаток В

Рис. 3.2 Освітлення заходів проекту «Window on America on the Go» у Facebook